Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 139 (12529) | 1984 чылдың июнь 15, пятница | 1925 чылда үдезилеттингеш | Өртээ 3 көп.

ШАҢНАЛДЫ ТЫВЫСКАН

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. У. Черненко Ленин ордении болгаш Совет Эвилелиниң Маадырының «Алдын Сылдыс» медальды июнь 13-те Кремльге ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусакка тывыскан.

Эштер Г. А. Алиев, В. И. Воротников, В. В. Гришин, А. А. Громыко, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, В. И. Долгих, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, В. М. Чебриков, И. В. Капитонов, Е. К. Лигачев, К. В. Русаков, Н. И. Рыжков, СЭКП ТК-ның кежигүннери К. М. Боголюбов, Л. М. Замятин, О. Б. Рахманин, а ол шыкаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Т. Н. Ментешашвили, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы В. В. Шарапов олар шаңнал тыпсырынга келгеннер.

Чехословак таладан эштер Л. Штроугал, М. Якеш, Й. Ленарт, И. Гаман, Р. Рогличек, С. Потач, З. Сояк, М. Заваднл келген.

Совет болгаш чехословак албанның өске-даа кижилери база келген.

Шаңнал тыпсырының ёзулалынга эш К. У. Черненко чүве чугаалаан.

Эш К. У. ЧЕРНЕНКОНУҢ чугаазы

Эргим эш Гусак!

Хүндүлүг эштер! Өөнүктер!

Бөгүн бисте өөрүнчүг болгаш байырланчыг болуушкун — Чехословакия Социалистиг Республиканың шылгараңгай партия болгаш күрүне удуртукчузу, делегейниң коммунистиг шимчээшкинииниң көскү ажылдакчызы, бистиң чүрттувустуң улуг өөнүү эш Густав Гусакка дээди совет шаңналды тыпсып турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын ёзугаар Совет Эвилелиниң Маадыры атты эш Гусакка тывыскан. Фашизмге удур демиселге улуг ачыхавыяларын болгаш көргүскен эрес-маадырлыг чоруу дээш, бистиң чүрттарывыстың Коммунистиг партияларының болгаш улустарының аразынга акы-дүүма найыралды база кады ажылдажылганы хөгжүдеринге шылгараңгай ролю, тайбыңны болгаш социализмни быжыглаарынга салыышкыны дээш бо шаңналга ол төлептиг болган.

Эш Гусак, Силерниң амыдыралыңар чартык чүс чыл ажыг үениң дургузунда Чехословакияның Коммунистиг партиязының ажыл-чорудулгазы-биле, социализм дээш демисел-биле сырый холбаалыг болуп турар. Фашизмге удур өлүмнүг тулчуушкунуң чылдарында коммунистиг чажыт байдалга эрес-дидим ажылды чорудуп келген силер. Словакияның маадырлыг тура халыышкыны гитлерики дерзин кулданыышкынга удур улустарының демиселиниң төөгүзүнге, чехтерниң болгаш словактарның хостал галыг шимчээшкинииниң алдарлыг төөгүзүнге кезээде кирген, ынчаарда ол тура халыышкының удуртукчуларының бирээзи болуп турган Силер. Ол шылгараңгай болуушкунуң 40 чылын бистиң чүрттувуска база калбаа-биле демделээр.

Патриот болгаш интернационалист, делегей масштабтыг политиктиг болгаш күрүне ажылдакчызы Силерниң кайгамчык чаагай мөзүшынарларыңар ЧКП ТК-ның Чиңгине секретарының, Чехословакия Социалистиг Республиканың Президентизиниң албан-дужаалынга туруп турар үенерде онза тодаргай илергейлеттинген. Чехословакияның Коммунистиг партиязын нарын үеде баштавышаан, ону марксизм-ленинизмге болгаш пролетаржы интернационализмге үндезилээш, сырый каттыштырарынче угланыышкынны шинтпирлиг боттандырган Силер. Ниитилелдиң амыдыралынга ЧКП-ниң ролюн быжыглааны, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуна чедиишкиннер, чонуң чаагай чоруунуң өзүлдези. Чехословакияның социалистиг күрүнезиниң делегейге ат-алдарының бедээни Силериң ажыл-чорудулганар-биле сырый холбаалыг, эш Гусак.

Совет Эвилелиниң болгаш Чехословакияның улустарының пайыралы эрткен он беш чылдарда улам-на быжыкканын, бистиң дем каттыштырылгавыстың күштелгенин онзалап демделгээр бодай-дыр мен. Экономика, культура, эртем болгаш ниитилел амыдыралының өскедаа адырларының талазы-биле улам-на сырый кады ажылдажып турар бис.

Бистиң партияларывыс болгаш күрүнелеривис делегей ареназынга чаңгыс аай туруш-биле хөделип, социализмниң эрге-ажыктарын болгаш чер кырынга тайбыны чайгылыш чокка камгалап турар. Социалистиг дем каттыжылгазының чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжышкынын быжыглаарынга. Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң шериг-политиктиг камгалал эвилелин быжыглаарынга төлептиг үлүгүн Чехословакия Социалистиг Республика кирип турар, ынчаарга ол эвилел тайбыңны камгалаарының болгаш аксы-дүүма чүрттарының тайбыңга ынак даштыкы политиктиг дугуруштунган угланыышкынын боттандырарының чугула фактору болуп турар.

Ниити эчис сорулгаже — коммунизмни тургузарынче Совет Эвилели болгаш Чехословакия моон соңгаар-даа кады чоруур дээрзинге бүзүрээр мен.

Эргим эш Гусак!

Шаңнал-биле холбаштыр Силерге чүректиң ханызындан байыр чедирип тур мен. Чаагай кадыкшылды, Чехословакияның улустарының чаагай чоруунга, бистин чүрттарывыстың аразынга найыралды болгаш кады ажылдажылганы быжыглаарының херээнге бараан болган Силерниң улуг ажылыңарга чогаадыкчы күштерии. чаа-чаа чедиишкиннерни Силерге күзеп тур бис.

* * *

Эш Г. Гусак харыы кылдыр база чүве чугаалаан.

Эш Г. ГУСАКТЫҢ чугаазы

Эргим эш Черненко!

Эргим эштер!

Ленин ордении болгаш «Алдын Сылдыс» медальды тывыспышаан, Совет Эвилелиниң Маадыры атты тывыскан бедик алдар дээш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш Силерниң бодуңарга сагыш-сеткилиниң ханызындан өөрүп четтиргенимни илергейлеп тур мен.

Бо шаңналдарны алырда, оларны Силериң холуңардан хүлээп ап турарымга ханызы-биле өөрүп тур мен, эргим Константин Устинович.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Совет күрүнениң шылгараңгай удуртукчузу, шынчы ленинчи болгаш интернационалист, Чехословакияның чаагай сеткилдиг өөнүү Силерни чехословак коммунистер, бистиң бүгү чонувус ханызы-биле хүндүлеп турар.

Бо дээди совет шаңналдарны хамыктың мурнунда Чехословакияның Коммунистиг партиязының принциалдыг политиказын, бистиң партияларывыстың аразынга интернационалдыг харылзааларны марксизм-ленинизмниң принциптеринге хөгжүдер дээш чехословак коммунистериң хөй салгакчыларынга чорудуп келгени могаг-шылаг чок демиселди үнелеп көргени кылдыр санап тур мен. Чехословак улуска хамаарыштыр акыдүүма сагыш-сеткилиниң илергейлээшкини кылдыр, сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургузарынга ооң күш-ажылының, дайын кыжаныышкынын чайладыр болгаш бүгү делегейге тайбыңны камгалаар дээш бистиң кады чорудуп турар демиселивиске ооң салыышкының түңнелдерин хүлээп көргени кылдыр бо шаңналдарны санап тур мен.

Чехословак улустуң национал-хосталгалыг шимчээшкинииниң эң улуг болуушкуннарының 40 чылын — Словакияның национал тура халыышкынының, бистиң төрээн чүртувусту алдарлыг Совет Армияның эчизинге чедир хостаанының эгези болган тураскаадыг Карпат-Дуклин шавар халдаашкынының дөртен чылының өөрн удавас байырлап, демделгээр бис. Бистиң улустарывысты фашистиг кулданыышкындан хостал, камгалаар дээш маадырлыг совет улустуң таварышкаңы кайгамчык улуг өлүм-чидимнерни олар кажан-даа утпас. Совет Эвилелиниң ак сеткилдиг дузаламчызы болгаш деткимчези социалистиг тургузуушкунуң оруунга биске кайгамчык үнелиг фактор болуп келген болгаш болуп-даа турар. Совет Эвилелиниң күүрүнде шыпчы болгаш идегелдиг өөнүктүг, эвилелчилиг болуп турарывысты төөгүнүң дургузунда бүрүн бадыткаан.

Делегейде эң баштайгы социалистиг күрүне-биле ажыдуүма эвилелчи чорук биске национал хосталганың, күрүне тускайлаң чоруктуң болгаш бистиң чүртувуска кижилериниң аас-кежиктиг тайбың амыдыралының магадылалы болуп турар.

Чехословакияның Коммунистиг партиязы, бистиң бүгү чонувус бистиң партияларывыстың, чүрттарывыстың болгаш улустарывыстың аразынга аксы-дүүма найыралды болгаш бүгү талалыг кады ажылдажылганы социалистиг интернационализмниң принциптеринге үндезилээш, моон соңгаардаа эчизинге чедир байгылыш чок быжыглаар дээрзин силерге бүзүредир бодаан мен, эргим эштер.

Эргим Константин Устинович!

Хүндүлүг эштер!

Бо дээди шаңналдар дээш, мээң адрезимге чугаалаан чылыг сөстерицер дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенимни түңнелинде база катап илергейлээрин чөпшээреп көрүнер. Мээң бүгү амыдыралым күш-ажылчы чонуң аас-кежии дээш, төптүг, социалистиг ниитилелди бистиң чүртувуска тургузар дээш Коммунистиг партияның демиселиби-биле холбашкан. Чехословак-совет найыралды болгаш кады ажылдажылганы улам ыңай быжыглаарының херээнге бүгү күжүмнү киирериимни силерге бүзүредип тур мен.

Сайзыраңгай социализмни болбаазыраңгайжыдарынга, бүгү делегейге тайбың болгаш демиселге дээш демиселге чаа-чаа чедиишкиннерни Совет Эвилелиниң коммунистеринге, аксы-дүүма чонунга күзеп тур мен.

* * *

Совет дээди шаңналды тывысканы-биле холбаштыр СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң удуртукчулары, чехословак эштер чүректиң ханызындан изиг байырны эш Г. Гусакка чедиргеннер. Тайбыңның болгаш социализмниң херээнге бараан кылдыр СЭКП-ниң болгаш ЧКП-ниң чаңгыс эвин улам ыңай быжыглаар, совет болгаш чехословак улустарының аксы-дүүма найыралын база бүгү талалыг кады ажылдажылганын ханыладыр дээш партия болгаш күрүне ажыл-чорудулгазынга чаа-чаа чедиишкиннерни олар аңаа күзээннер.

(СЭТА).

ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттарның дээди деңнелге Экономиктиг чөвүлел хуралы ажылын уламчылавышаан

ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттарның дээди деңнелге Экономиктиг чөвүлел хуралы июнь 13-те Кремльдиң Улуг ордузунуң Георгиев залынга ажылын үргүлчүлээн.

Чөвүлел хуралды дарга-лааннар: эртенгизин — ВКП ТК-ның Чиңгине секретары Ле Зуан, кежээкизин — ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретары, ГДР-ниң Күрүне Делегейде эң баштайгы социалистиг күрүне-биле ажыдуүма эвилелчи чорук биске национал хосталганың, күрүне тускайлаң чоруктуң болгаш бистиң чүртувуска кижилериниң аас-кежиктиг тайбың амыдыралының магадылалы болуп турар.

Чехословакияның Коммунистиг партиязы, бистиң бүгү чонувус бистиң партияларывыстың, чүрттарывыстың болгаш улустарывыстың аразынга аксы-дүүма найыралды болгаш бүгү талалыг кады ажылдажылганы социалистиг интернационализмниң принциптеринге үндезилээш, моон соңгаардаа эчизинге чедир байгылыш чок быжыглаар дээрзин силерге бүзүредир бодаан мен, эргим эштер.

Эргим Константин Устинович!

Хүндүлүг эштер!

Бо дээди шаңналдар дээш, мээң адрезимге чугаалаан чылыг сөстерицер дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенимни түңнелинде база катап илергейлээрин көрүнер. Мээң бүгү амыдыралым күш-ажылчы чонуң аас-кежии дээш, төптүг, социалистиг ниитилелди бистиң чүртувуска тургузар дээш Коммунистиг партияның демиселиби-биле холбашкан. Чехословак-совет найыралды болгаш кады ажылдажылганы улам ыңай быжыглаарының херээнге бүгү күжүмнү киирериимни силерге бүзүредип тур мен.

Сайзыраңгай социализмни болбаазыраңгайжыдарынга, бүгү делегейге тайбың болгаш демиселге дээш демиселге чаа-чаа чедиишкиннерни Совет Эвилелиниң коммунистеринге, аксы-дүүма чонунга күзеп тур мен.

* * *

Совет дээди шаңналды тывысканы-биле холбаштыр СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң удуртукчулары, чехословак эштер чүректиң ханызындан изиг байырны эш Г. Гусакка чедиргеннер. Тайбыңның болгаш социализмниң херээнге бараан кылдыр СЭКП-ниң болгаш ЧКП-ниң чаңгыс эвин улам ыңай быжыглаар, совет болгаш чехословак улустарының аксы-дүүма найыралын база бүгү талалыг кады ажылдажылганын ханыладыр дээш партия болгаш күрүне ажыл-чорудулгазынга чаа-чаа чедиишкиннерни олар аңаа күзээннер.

(СЭТА).

К. У. Черненконуң Г. Гусак-биле ужураажыышкыны

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. У. Черненко июнь 13-те ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадар-биле ужурашкан.

Совет-венгр харылзаалараның хөгжүдезин, СЭКП-ниң болгаш ВСАП-тың аразында харылзаалар дүүшкен идегежир болгаш бот-боттарын билчир чоруктуң байдалын беседаның үезинде бедии-биле үнелээн. 1983 чылдың чайынында Венгрияның партия-чазак делегациязының ССРЭ-ге кээп чораан үезинде чедип алдынган дугуржулгаларның өзугунга ийи партияларның, чүрттарның болгаш улустарының найыралын база кады ажылдажылганы чайгылыш чок ханыладырынга шинтпирлиг чорукту бадыткаан.

Делегейниң амгы байдалының үнелеп көөрүнге бүрүн бир эп-сеткилдиин эштер К. У. Черненко болгаш Я. Кадар демделгээн. Шериг күчүзүнүң талазы-биле артык күштүг болуруң чедип алырын орлалдашкан империализмниң, хамыктың мурнунда АКШ-тың эң-не агрессчи күштериниң угланыышкыны Европа динке болгаш ниитизи-биле бүгү делегейге дүшкүүрлүг чорукту шыгыы чидигледирип, өөскүдүп турар. Ындыг байдал турда социалистиг дем-каттыжылгазының чүрттарының болгаш улустарының айыыл чок чоруун хандырарынче, күрүнелер аразына таарымчалыг кады ажылдажылганың оруунче катап киреринче угланган күжениишкиннерни Совет Эвилели болгаш Венгрия улам улгаттырар.

Чүректиң ханызындан найыралдың, чугаалажып көрген бүгү айтырыглар талазы-биле чаңгыс эптиң болгаш бот-боттарын бүрүн билчириниң байдалынга ужуражыышкын болган.

(СЭТА).

К. У. Черненконуң Я. Кадар-биле беседазы

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. У. Черненко июнь 13-те ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадар-биле ужурашкан.

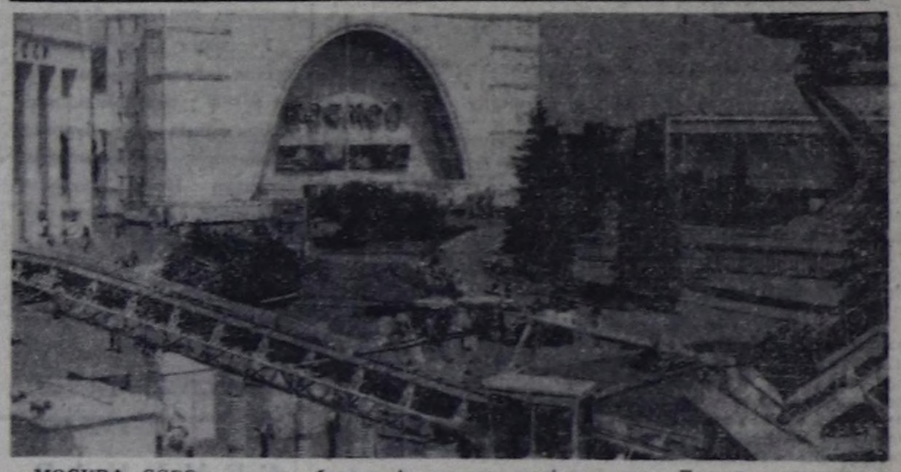
Совет-венгр харылзаалараның хөгжүдезин, СЭКП-ниң болгаш ВСАП-тың аразында харылзааларга дүүшкен идегежир болгаш бот-боттарын билчир чоруктуң байдалын беседаның үезинде бедии-биле үнелээн. 1983 чылдың чайынында Венгрияның партия-чазак делегациязының ССРЭ-ге кээп чораан үезинде чедип алдынган «чединиң» чөвүлел хуралынга херекке албаанныр.

Хөгжүп орар чүрттарның ханызы-биле дүвүредип турар айтырыгларны чугулалап көрбээни база илдең болган. Африканың, Азияның, Латин Американың экономика талазы-биле кошкак чүрттарын индустрия талазы-биле хөгжүлдениг капиталистиг чүрттар, хамыктың мурнунда АКШ каржызы-биле мөлчүп турарын ниити үткалыг кылдыр чарлаан медеглелдер чажырып шыдавас. Бо бүгү чүүлдерни ап көөрге, ындыг политиканы моон соңгаар-даа үргүлчүлээр болдап турарлар. Оон түңнели чүгле чаңгыс болур — бай болгаш ядыы чүрттарның аразында ылгал улам ханылаар, ядыы чүрттарның байдалы даарта бөгүнгүзүнден артык аар болур. Вашингтонуң болгаш НАТО талазы-биле ооң эвилелчилериниң өөскүткени боо-чепсектин эңдере бүдүрүүшкүнү аңаа ,эң-не дөрт аап үржүктарны база таварыштырып турар.

А хөгжүп орар чүрттарның байдалын эңкежидерге идиг бээрининг сорулгазы Лондоннуң чөвүлел хуралынга тургустунган бе, ынчап, деп айтырыгны амгы үеде делегейниң чер болганында салып турары таварыштың Төрээн чүртувустуң аңгы-аңгы районнарындан, даштыкы чүрттардан-даа миллион-миллион кижилер барып көргеннер. Ооң бүгүле делгиирлери сонуургалды болдуруп турар.

ЧУРУКТА: «Космос» павильонунуң чанында шөл.

В. СОЗИНОВТУҢ фотозу.

«ПРАВДА» СОЛУННУҢ АЙТЫРЫГЛАРЫНГА К. У. ЧЕРНЕНКОНУҢ ХАРЫЫЛАРЫ

Айтырыг. Чоокта чаа Лондонга капиталистиг эң улуг чеди күрүнелериниң удуртукчуларының ужуражыышкыны болган болгай. Ол ужуражыышкынның харакгерин болгаш ужур-утказын чүү деп бодап турар Силер?

Харыы: «Чединиң» эвилелиг ужуражыышкынын экономиктиг айтырыгларны чугаалажып көөрү-биле чыылдырган дээр хөөн турду. Ол чүнүң-даа мурнунда политиктиг айтырыгларны сайгарып көрген. Ол дугайын Лондонга хүлээп алган документилер дорту-биле айтып турар.

Тайбың күзээшкиннерни, боо-чепсектериң, ооң иштинде ядролуг чепсектериң деңнелин эвээжедириге сонуургалды өлереткен дег эвээш эвес сөстерни маңаз, НАТО-нуң майда эрткен сессиязынга дег, база катап чугаалап турду. Ийи талалыг чугааны, чугаалажыышкынарны чорударынче Совет Эвилелиниң кыйгырганы база катап дыңналды. Ынчалзажок ол күзээшкиннер, ол кыйгырыглар кандыг-даа боттуг саналдар-биле бадыткаттынмааны хомуданчыг. Чүге ындыг болуп турарыл?

Бир тайылбыр мырыңай илдең көстүп турар, ооң дугайын америк парлалга шуут кулак уюк диңмиредип турар. Ол дээрге — АКШ-ка президент соңгулдаларының-биле холбашкан бодалдар-дыр.

Оон аңгы ханы утказы чүдел дээрге, «чединиң» чөвүлел хуралының кириижкилери чавырлыышкынның, боо-чепсектерни дүжүрилгенин, оларны боттандырары кымның-даа эргеажыктарынга дегбес турган. Бир эвес америк тала бодунуң чугаалажыышкынарга идил үндүргени мырыңай ультиматум болур негелделерин ап каапгар болза, ол айтырыгларны бис чугаалажыышкынарга чогумчалыг сайгарып көөрүнге белеп бис. Маңаа холбаштыр АКШ-тың болгаш ооң эвилелчилериниң туружунуң херек кырында боттуг өскерлиишкинин бистиң талавыстан харыы чок арттырбас бис.

Шериг талазы-биле удур туржуушкуну боттуг эвээжедиринге, делегей амыдыралынга күштү ажыглаарын болгаш күш-биле кыжаныырын болдурбазынга салдарлыг болүк хемчеглериңиң бүгү талазы-биле дугуржулгаларны чедип алырын Совет Эвилели саналдап турар. Ол саналдар билдингир болгай.

Чижээ, космос делгемин милитаризастаарын болдурбазының айтырыын аңгы чугаалаайн. Ол айтырыгның амгы үеде чугула апарганын бүгү делегей көрүп турар. Бистиң саналдарывыс Вашингтонда стол кырында чыдар. Ынчалзажок ында ол айтырыгны шинтпирлээр, харыы чугаалажып-даа көөр хөөн чок-тур. Боо-чепсектиг кижи черле көрбээн хевирлеринге орукту космосче ажыдып бээр, ооң-биле кады артык шериг күжүн чедип алыр дээн үткалыг бодунуң өөдежок туружу америк администрацияга тааржып турары билдингир ышкажыл. Ээ-не чугула үүл-даа талазы-биле тодаргай чугаалажыышкынарже, дугуржулгаларны чедип алырынче оларның чүткүлү көзүлбейн турары моон билдингир-дир. Мындыг фактылар турда, чугаалажыышкынарның ажыктыының дугайында канчаар-даа чулчуруп турза, чажыртының шыдавастар.

Бис АКШ-ты болгаш оларның эвилелчилерин делегейниң садым-хуузу дээш боттарының ээ-харыысалгазынга салыышкының тодаргай ажыл-херектер-биле бадыткаарынче, күш дөгээр, боо-чепсек көөргедир туруштуп политиказының кеди чогун билип алырынче, чугаалажыышкынарга ёзу барымдаалап эвес, а шынаңла чүткүлдүг болурунче, кижи төрелгетенниң келир үезинге хамаарыжыр айтырыгларның кайы-даа талага ажыктыг шинтпирлерин тывар чугаалажыышкынарже кыйгырып турар бис. Совет Эвилели ындыг чугаалажыышкынарга кажан-даа белеп.

Айтырыг: Лондон чөвүлел хуралынга тургустунган «Делегей терроризминиң» дугайында айтырыгны чүү деп бодаар силер?

Харыы: Ол айтырыгны Лондонга аңдара-дүндере тудуп каапкан. Техниктиг кезектер дугайында чүүлбүрү чүве чугаалашкан. А кол чүүлдү ыыттавайн барганнар. Ону өжегээр ынчалганнар.

Терроризмниң кандыг-даа илерелин Совет Эвилели буруу шаап чораан болгаш амдаа буруу шаап турар. Терроризмни өске күрүнелер болгаш улустар-биле ажыл-херек чогударының аргазы кылдыр ажыглап турар Каттышкан Штаттарның политиказын шинтпирлиибиле буруу шаап турар бис.

«Күрүне терроризмни» боттандырып, Лондон чөвүлел хуралынга көзүлгенишкаш, «демократтыг үнелиг чүүлдер» дээр чүве дугайында декларациялар үндүрүп туралар база буруулуг. Ол дээрге «ыдыктыг поход» дээр авантюрисг үүлгедигни эде көргүскени. күрүнелер аразында харылзааларже идеологтуг чөрүлдээлерни шилчидер дээш ээлчеглиг оралдажыышкын-дыр.

Терроризм дугайында-даа, «демократия» дугайындада кылдыңган медеглелдер шинтизи-биле америк администрацияның милитаризчи утлапмышкынынче капиталистиг улуг-улуг күрүнелерни, ооң иштинде Японияны моон соңгаар хаара тудар сорулгаже угланган.

Айтырыг: А делегейниң экономиктиг айтырыгларын Лондонга чугаалажып көргенин канчаар үнелеп болурул?

Харыы: Ол темага хамаарыштыр калбак декларация хүлээп алдынган. Хөй чугаалар кылдынган, ынчалзажок капиталистиг системага дүүшкен болгаш амгы үеде улам-на чидигленген социал-экономиктиг чидиг айтырыглар ол хөй чугааларга шымныгып чаштына берген. Ол дээрге, хамыктың мурнунда ажыл чок чорук, инфляция, өртеткер өзүлдези, тодаргайлаарга, капиталистиг чурттарның калбак улус массаларын кам-хайыра чок согуушкуннарга таварыштырып турар болуушкуннардыр. Ол чидиг айтырыгларны эвээжедир талазы-биле кандыг-даа шыгыы хемчеглер Лондонга көрдүнмээн. Бай кижилер улам-на бай болзун, а ядыылар улам-на ядыы болзун — ындыг америк айтыышкынны аңаа албадапканда, ол хемчеглер канчап тыптып келир боор.

Вашингтон бодунуң эвилелчилериниче шыгыы ыйыышкынны кылып, өскелериңиң күсели-биле бодунуң экономиктиг айтырыгларын болгаш бергедээшкиннерин шинтпирлээрин орлалдажып турары билдинге берген. Японияның садыг-экономиктиг шургушкуну база илереп турар. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, империалистиг чөрүлдээлериң доңнаашкыны улам-на күштелген, ук чөрүлдээлер канчаарга-даа илереп көстүп турар-дыр.

Кижи күжүнүң болгаш материалдыг кайгамчык хөй курлавырларны узуткап турар маңгысталчак машина — боо-чепсектиң эңдере будуруушкүнү эвес болза, экономиктиг айтырыглар чүс катап чииги-биле шинтпирлеттинген турар ийик. Ынчалзажок ол төп айтырыгны «чединиң» чөвүлел хуралынга херекке албаанныр.

Хөгжүп орар чурттарны ханызы-биле дүвүредип турар айтырыгларны чугулалап көрбээни база илдең болган. Африканың, Азияның, Латин Американың экономика талазы-биле кошкак чурттарын индустрия талазы-биле хөгжүлдениг капиталистиг чурттар, хамыктың мурнунда АКШ каржызы-биле мөлчүп турарын ниити үткалыг кылдыр чарлаан медеглелдер чажырып шыдавас. Бо бүгү чүүлдерни ап көөрге, ындыг политиканы моон соңгаар-даа үргүлчүлээр болдап турарлар. Оон түңнели чүгле чаңгыс болур — бай болгаш ядыы чурттарның аразында ылгал улам ханылаар, ядыы чурттарның байдалы даарта бөгүнгүзүнден артык аар болур. Вашингтонуң болгаш НАТО талазы-биле ооң эвилелчилериниң өөскүткени боо-чепсектиң эңдере будуруушкүнү аңаа ,эң-не дөрт аап үржүктарны база таварыштырып турар.

А хөгжүп орар чурттарның байдалын эңкежидерге идиг бээрининг сорулгазы Лондоннуң чөвүлел хуралынга тургустунган бе, ынчап, деп айтырыгны амгы үеде делегейниң чер болганында салып турары таварыштың Төрээн чүртувустуң аңгы-аңгы районнарындан, даштыкы чурттардан-даа миллион-миллион кижилер барып көргеннер. Ооң бүгүле делгиирлери сонуургалды болдуруп турар.

ЧУРУКТА: «Космос» павильонунуң чанында шөл.

В. СОЗИНОВТУҢ фотозу.

Партийжи амыдырал

ДААЛГА — ХАРЫЫСАЛГАНЫ БЕДИДЕР

Коммунист — бедик ат. Бодунуң аажы-чацы, күш-ажылга, хей-ниитиниң амыдыралынга идепкейлиг чоруу-биле ажыл-ишчилерге ол үлегер болуп чоруур.

Коммунистиң идепкейин бедидериниң чугула түүлү партийжи даалгалар болур. Ону күүсетпишаан, коммунист кижи бодунуң организациязының ажылынга киржип, ооң дайынчы аргашинээзин бедидеринге идиг берип, мурнуку одурулгарга туржур. Бо ажыл Тес-Хем районнуң партия эге организацияларында кандыгыл?

Районда партияның тээрби беш эге, тээрби бир бригада организациялары, он сес партбөлүк бар. Оларның хүрээлениинде 533 коммунист болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттар бактаап турар.

Партия эге организациялары партийжи даалгаларны шын хуваар, районнуң улус ажыл-агыйының чугула участоктарынга коммунистерни таарыштыр тургузар болгаш кижизидер талазы-биле чамдык ажылдарны кылган. Амгы үеде районда бүгү коммунистерниң 93,2 хуузу партийжи доктаамал даалгалыг, артканнары түр азы аңгы-аңгы даалгаларлыг.

Коммунистерниң 20,1 хуузу партия организацияларының секретарьлары, партбюро болгаш парткомнар кежигүннери, партбөлүктер организакчылары. Администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар комиссиялар кежигүнеринде, чер-чер Советтериниң депутаттарында, профэвилел, комсомол организацияларының, улусчу контроль бөлүктериниң составында хей коммунистер бар.

Кедээ ажыл-агыйда кол мергежилдиң кижилери — механизаторларның, хойжуларының, саанчыларының, инек кадарчыларының, бызаа ажаакчыларының иштинде партийжи өзек сөөлгү үеде өзүп турар.

Районнуң партия организациялары бүдүрүлгениң, кедээ ажыл-агыйның чугула участоктарынга коммунистерни хейү-биле быжыглап, оларның башкарыкчы салдарын, ужур-дузазын, даандырган ажыл-херек дээш харыысалгазын бедиденириниң хемчеглерин ап келген. Ындыг ажылдың ачызында 92 коммунист хууда социалистиг хүлээлгелерин күүсеткеш, өске ишчилерге төлептиг үлегерин көргүскен. Оларның аразынан хойжулар И. Данзурун, Э. Байыр-оол төрүүр чүс хойга онааштыр хураган дорукторуп өстүрериниң, саанчылар Т. Нурзат, К. Увангур, О. Баткар сүт саап алырының, Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузунуң чолаачызы В. Араштаев чүк сөөртүрүнүң планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин ажыр боттандырган.

Коммунистерниң хей нуруузу берген партийжи даалгаларны күүседир дээш билиин, арга-дүрмүлгазын, күжүн үндүрүп, бүдүрүлгениң, ажылдың ажыктыын, күш-ажылдың бүдүрукчүлүүн бедидеринче, продукциямың бот-үнезин чигедириче, күш-ажылдың сагылга-чурумун болгаш корум-чурумну быжыглаарынче, чон ортузунга идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды экижидеринче болгаш өске-даа айтырыгларны шиитпирлээринче кичээнгейни үгландырып турарлар. Ынчангаш бо херектерни күүседиринге киржилгезин идепкейжиткен. Улуг-Күзег сүт-бараан фермазында партбөлүк организатору, партбюронуң кежигүнү А. Ш. Дажы, «О. Шынаа» совхозта хереөженнер чөвүлелиниң кежигүнү, цех партия организациязының секретары В. С. Алдын-Херел, «Тес-Хем» совхозта гараж эргелекчизи С. И. Биче-оол, улусчу контроль бөлүүнүң даргазы М. С. Кеней болгаш өске-даа коммунистер даалганы ак сеткилдиг күүседип келгеннер.

Партия организациялары партия даалгаларының күүселдезин хынаарының аргаметодтарын болгаш хевирлерин сайзыраңгайжыдарынче кичээнгейни салып турар болу берген. Коммунистерниң хуралдарынга, партбюроларга СЭКП кежигүннериниң, аңаа кандидаттарның партия даалгаларын, хей-ниитиниң организацияларының соңгулдалыг органнарында соңгутканнарның канчаар ажылдап турарының дугайында информацияларын дыңнаарын, дыңнадыглар кылырын практикалап турар. Ол чорук чүгле отчёдүн берип турар кижилерниң эвес, харын партия организациязының үчёдүнда коммунистерниң даандырган ажылынга, берген партийжи даалганы күүседиринге, харыысалгазын бедиденге, идепкейин кедүрелинге салдарны чедирген. Күш-ажылчы коллективтерниң удуртукчулары коммунистерниң информацияларын база дыңнап турар.

Сөөлгү чылдарда коммунистериң, партбюронуң, парткомнуң хуралдарынга 92 коммунистиң партийжи даалгаларны күүседип турарының талазы-биле отчёттарын дыңнаан. «Тес-Хем», «Чодураа» совхозтарда, район эмнелгезинде, райкүүскомнуң улус өөредилге килдизинде, «Сельхозтехника» каттыжылышкынында партия организациялары бо айтырыгны чугула көрүп, хуралдарга чугаалажып турар.

Район эмнелгезиниң партия организациязы хуралынга коммунистер Б. К. Делег, В. С. Комбу, Н. С. Монгуш оларның информациязын дыңнаан, чамдык чедишкиннерни демдеглээш, чедир кылдынмаан чүүлдерже кичээнгейни салган. Районнуң чоннуң амыдырал хандырылгазының бүдүрүлге эргелелинде партия организациязы ооң директору И. Х. Декпиш-оолдуң илеткелин дыңнаан.

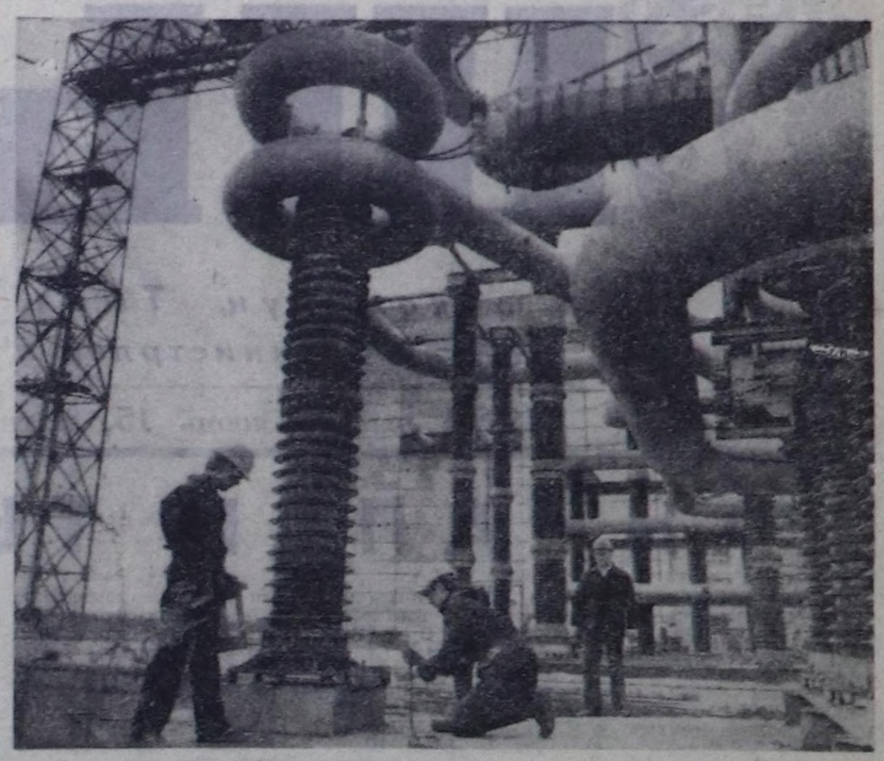
Партийжи даалгаларның хуваалдазында, ооң күүселдезиниң хыналдазында четпестер ам-даа бары илереттинген. Ылаңгыя коммунистерге берген даалгаларның күүселдезин үе-үелеп хынап көрбес, хуралдарга чугаалашпас чоруктар чамдык партия организацияларында тургулаан. Районнуң харылзаа белдиринде, ыяш ажыл-агый черинде, № 1070 мехколоннада болгаш совхозтарның чамдык партия организациялары профэвилел, комсомол комитеттериниң, улусчу контроль бөлүктериниң, хереөженнер чөвүлелдериниң ажылының дугайында ниити айтырыгларны хуралдарга чугаалажып турза-даа, коммунистер партийжи даалганы канчаар күүседип турарының талазы-биле информацияларын дыңнаваан.

Оон ынай бир четпес чүве болза чамдык коммунистер дыка хей даалгалыг, өскелеринде мырынай эвээш азы чок болгулаар. «Сельхозтехника» каттыжылышкынында Л-Б. Оюн, суг ажыл-агый черинде С. Ш. Чигдол болгаш өске-даа коммунистер 4—5 партийжи даалгаларлыг болган. Бригадага азы участокка бүдүрүлгеде чаа түүлдү, мурнакчы арга-дүржулганы нептередири дээш ышкаш бүдүрүлге даалгаларын коммунистерге бербейн турары четпес.

СЭКП райкомунуң организастыг килдизи партия организацияларынга партийжи даалгаларны хуваарынга, ооң күүселдезиниң хыналдазын канчаар организастаарынга практиктиг дузаны чедирери чугула болуп турар, ындыг болганда бо ажылче кичээнгейни салыр апаар. Партийжи даалганы күүседирин ол идепкейжидер, коммунистерниң харыысалгазын бедидер.

В. МОНГУШ,
СЭКП обкомунуң партийжи-организастыг ажылдар килдизиниң инструктору.

СИБИРЬНИҢ ЭНЕРГЕТИКТЕРИНДЕ

НОВОСИБИРСК. Эң-не бедик күчүлүг электри дамчыдылгазының шугумнарын тургузары-биле болгаш чурттуң Чаңгыс аай энергосистемазын улам ыңай калбартыры-биле холбашкан нарын айтырыгларны ССРЭ-ниң Энергетика болгаш электрофикация министерствозунуң Сибирьде эртем-шинчилел энергетика институту шиитпирлеп турар. 5 миллион вольт чедир күжениишкин бээр генератор-биле хандыртынган шенелде комплекизи ында ажылдап турар. 7 миллион вольтулуг ийиги генераторну эптеп тургузарын бо чылын доозар сорулга салдынган.

ЧУРУКТА: электри дамчыдылгазының үлетпүрге кылган шугумнарының хевирлерин калбаа-биле шенээр арганы тускай хыналда трансформаторлары хандырып турар.

А. ПОЛЯКОВТУҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

Камналга — экономиканың курлавыры

ХУМАГАЛААР САНАЖЫЛГА

Ростовтуң Морозов районнуң «Коммунизм дээш демиселчи» колхозтуң ажыл-ишчилериниң бедик орулга-ажыктыг ажылдаарынга ажыл-агыйның иштики бүрүн бот-орулга-чарылгалыг болур чурумну тургузуп алганы дуза чедирген. Ажылды организастаарының ол чаа үлегери планнарны доктаамал күүседириниң үндезини болу берген.

Чыл эгезинден бээр колхозтуң комплекстиг дөрт бригадазы продукцияның кол хевирлерин бүдүрериниге онаап каан ажыл-ишчи санажылгалыг болур план даалгалары-биле аңаа эргежок чугула материалдымиттерин болгаш акша-херекгинии шуптузуп ап турар. Бригадалар бодунуң вэлчээнде даалгалар биле чарыгдал хемчээлдерин звенолар аразынга хуваап бээр.

— Мал ажылының үүле бүдүрүп турар коллектививинске онаап бээр иегелде көргүзүглери мындыг — дээш, бот-орулга-чарылгалыг звено удуртукчузу В. Худаков чугаалап берди: эът бүдүрериниң хемчээли, малга чем, электроэнергия, ывар-чаар материалдар лимиди, шалың фондузу. Звенода — 12 кижи. Олар малчыннар, механизаторлар, чем белеткекчилери. Оларга ай санында барымдаалаар тариф хемчээлин доктаадып берген. Чогум үзе санажырын чыл дургузунуң түңнелдерин үндурген соонда кылыр.

Ындыг-даа болза, сөөлгү түңнелдер барымдаалап шалың төлээри — ажыл-агыйның иштики чурумунуң дың-чаңгыс хевири эвес. Колхозтуң хамык албан чөлерин «көпеек барымдаалаар» кылдыр ол албадаар. Мал чеминиң шыварын экижидериниң болгаш селекция-уксаажыдылга ажылының деңнелин бедиденириниң күсели-биле сүтпүр инектерниң продуктулуг болуру үш чыл дургузунда беш үс килограммдан ажыр көдүрүлген, чем чарыгдаары-даа өскерилге чок артканы, ынчангаш чогум түңнелинде центнер сүттүң бот-үнезин үш рубль ажыр чиигээн.

Бо ажылга эргелел аппарады база киржип турар. Ажыл-агыйның бүдүрүлге, участоктарында хостатчан агроном биле экономист хүлээлгелиглер чок. Ында профессия дакпырлаштырын ажылдаар арганы калбаа-биле ажыглап турар. Кол специалистерге онаажыр ажыл улгатса-даа, одарның ажылдап алыр акша-шалыңы харын улгатнан. Колхозта үрезин ажылын харыылаар агроном чок дей тыртып каалы, ол хиреде-ле үрезин бүдүрер үүлеге өөренип алыр дээнер аңаа кожазында районнардан безин кээп турар.

Ындыг «аап-саап чүвелерни» таарыштыр өөренип көргениниң ачызында колхоз бүдүрүлгезиниң орулгалыының ортумак деңнели беш чылдың үш чылының дургузунда дөртен хуудан ажа берген-дир.

В. БОНДАРЕНКО,
СЭТА-ның корр.
Морозовск.
Ростов область.

Эртемни ~ көдээ ажыл-агыйга

ХӨРЗҮННҮҢ ЭКИЖИДЕР ДИЗЕ

Чайын аңдарган черни канчаар ажылдап кылыры совхозтарның тускай эртеминиглерине шагдан бээр кончуг эки билдиктир. Дүжүттү бедидеринге болгаш хөрзүннүң чемнижин чидириг чок камгалаарынга чайын аңдарган черниң ажыктыын база оларга хей тайылбырлаар херек чок. Ындыг турбуже дыка хей агрономнарның аңаа хамаарылгазы ногуур негелдеге четпес. Чамдык агрономнар чайын аңдарган черни үнелевейн турар.

Чайын аңдарган черни эки ажылдап кылбас болза, каражага чедирип болур. Харын ооң үжурунда Тываның төлдериниң дүжүдү чыл чылы-биле бедивейн турар дээрзин дидимя-биле чугаалап болур. Бо таварылгада чемишчидилгелер хей чарыгдаттынар, продукциянның бот-үнезин беднир—чер ажылы экономика талазы-биле ажык чок апаар. Ынчангаш чайын аңдарган черге хамаарыштыр түскай хемчег алыры негеттинип келген.

Тыва АССР-ге 1983 чылдан бээр шөлдериниң комплексилиг агрохимиктиг культуржудулгазы (ШКАК) дээр арга нептерел эгелээн. Ону республиканың агроүлетпүр каттыжылышкынының чөвүлелиниң Президиумунуң шиитпирин өзугаар кылып турар.

Херек кырында ШКАК — чайын аңдарган черни ажылдап кылыры. Ооң ылгалыр чүвези — бүдүн тарылга эвелчештирилгезиниң дургузунда ук ажылды чорудары.

Шөлдериниң агрохимиктиг культуржудулгазы дээрге чайын аңдарган черге чүгле органиктиг болгаш минералдыг чемишчидилгелер чажары-биле кызыгаарлаттынмас, а химижидилгениң бүгү хевирлерин чорудар: чайын аңдарган черлерге болгаш тарып каан черлерге бок үнүштер база азыглар хораның чажар; үнүштерге немелде чемгерилгени бээр; үрезинни хораныаар болгаш шыгыдар... Бүгү агрохимиктиг болгаш агротехниктиг ажылдарны кады (комплексилиг) чорудар — ШКАК-тың ылгалы ол.

Шөлдериниң комплексилиг агрохимиктиг культуржудулгазы химижидилгениң ажыктыын бедидер болгаш шөлдериниң чемижин экижидер. Чижээлээрге, Красноярск крайның мурнуку районнарынга чайын аңдарган черге тараан кызыл-таска ажыглаан чемишчидилгениң килограмм дээштир бүдүмелинге оказаштыр беш килограмм тараа алдынган. Шушенский районга химижидилге кызыл-тас дүжүдүн дөртен хуу, картофелдиин он беш хуу, а силос культураларының дүжүдүн тээрби алды хуу бедиткен. Химиктиг будюмелдерни үнүш аарыгларынга ажыглааны база дүжүттү берип турар. Үнүш хораланчыларынга удур бүдүмелдер база калбаа-биле ажыглаттынып турар. ШКАК-ты чайын аңдарган черлерге болгаш суггаттыг шөлдерге ажыглаары тааримчалыг болгаш беримчезик бедик. Ону баш бурунгаар кылган план ёзугаар чорудуп турар. Ынчангаш ажыл-агыйларның барык-ла шуптузунуң маңаа хамаарылгазы эки. Ынчалза-даа ШКАК-ка ажыглаарын баш бурунгаар көрген шөлдү өскизөр ажыглай бээр таварылгалар база бар. Бо чорук совхозтарга проект-смета документилерин бээрин саадады бээр. Ол документилерни районнуң «Сельхозхимия» каттыжылышкыны ийи чыл бурунгаар Химижидилге станциязынга чагыг киирип, кылдыртыр ужурлуг. Проект-смета документилеринге бүгү ажылды кылырының чуруму, чарыгдаддар болгаш орулга шуптузу айыттынган турар. Химижидилге станциязы ШКАК-тың шөл бүрүзүнге магадылал паспортун база бээр. Тарылга ээлчештирилгезиниң бир эргилдези төнгүже чаңдың-на чемиштиг бүдүмелдер деңзигүүрүн доктаамал тургузарын ол паспортка санап, демдеглеп турар.

Бии-Хем районнуң медээзин ёзугаар алырга, чайын аңдарган чемишчиткен черлериниң дүжүдү өске черлериниңден ийи катап ажып турар. Чижээлээрге, «Өөк» совхозка эрткен чылын кызыл-тастың ортуман дүжүдү гектардан-на 4,6 центнер турда, ШКАК-тың шөлүнден 11 центнер болган. «Хадын» совхозка суланың дүжүдү ортумаа-биле 5,5 центнер, а комплекенлиг химиктиг культуржудулга шөлүнден алган дүжүт 11 центнер четкен.

ШКАК-тың шөлдериниң кайы хире ажыктыын бо күзүн болур шинчилел ажылдары тодарадыр. Ол шөлдерге ажылды организастаары аң-не бедик лецилге турар ужурлуг. Маңаа бригада керээлиг коллективтерни тургузары чугула. Хөрзүнүң экижидериниң болгаш дүжүттү бедидериниң бир дээштиг арганы ол.

Н. СОЛДАТОВА, көдээ ажыл-агый химижидилге станциязында килдис начальныгы.

Бии-Хем районнуң сеттелге-тудуг участогунуң коллективи Совет Тываның 40 чыл оюнга уткуштур кызымак ажылдап турар. Эрткен беш айларның иштинде коллектив план ёзугаар 244 муң рубльдиң ажылдарын күүседир тургаш, ону 4,3 муң рубльге ажыр күүсеткеш, бүдүрүлгелер аразында чарышка тиилекчи болган.

Участокта ыяш дилдирер цехтиң ажылы база кол черни ээлеп турар. Ында мурнакчыларның бирээзи, аныяктарның дагдыныкчызы бригадир Иван Иванович Питомцев үени мурнап турарларның бирээзи. Ол коллективте хүндүлүг кижилериниң бирээзи.

ЧУРУКТА: И. И. Питомцев ажыл үезинде.

М. ТҮЛҮШТҮҢ фотозу.

СЕМИНАР БОЛГАН

Эрзин районнуң улус судунуң арат төлээлериниң семинары чоокта чаа болуп эрткен. Ооң киржикчилериниң аразында арат төлээлериниге бир дугаар соңгутканнар, суд ажылынга чаңгыс эвес удаа киржип келгеннер бар. Семинарга ийи айтырыг чугаалашкан. Районнуң улус судунуң даргазы Е. Дажы-Сегбе семинарның киржикчилериниге арат төлээлериниң эргелериниң, хүдээлгелериниң дугайын чугаалаан. Назы четпээннериниң хоойлу мурнуну харыысалгазының дугайында беседаны болчукчулар чөвүлелиниң кежигүнү Д. Дамба номчаан.

Семинарның түңнелинде ийи секцияны тургускан. Соң бирээзи эш хуу судунуң ажылынга дузалажыр, өске секцияның кежигүннери — судтуң үндүрген шиитпирлерин хынаар.

Районнуң улус судунуң органчызчетааны бо семинар арат төлээлери, бистиң ажылывыска алыктыг, өөредиглиг болган.

А. ТАВА.

СЕРЕМЧИЛЕЛДИГ БОЛУР

Бойдустуң халаптыг дайзыны — өрт. Ынчангаш аргарыгга өрт болдурбас, серемчилелдиг болуру кижи бүрүзүнүң херээ. Ындыг турбуже, от-биле, ону ажыглаарынга серемчилел чок, бойдуска хумагалыг эвес, ийи-чаңгыс кижилер бистиң аравыста бар. Ол чоруктар-биле эптешпес ужурлуг бис.

Чадаананың ыяш ажыл-агый черииниң Сүт-Хөл участогунуң ажылдакчылары арга-арыгга өрт айылының хоразын чоңга тайылбырлаар ажылдарны чорудуп турар. Участоктуң девискээринде өрттен камгалалдың багай эвес тургустунганындан өрт саны ында эвээш. Участоктуң өрткө удур командазы хайгаараддарны доктаамал чорудуп турарлар. Серемчилел чок кижилериниң буруузу-биле болган өрттү өскүтпейн, өжүрер хемчеглер алдынып турар. А. Монгуш, А. Ондар болгаш оон-даа өскелер бо ажылга идепкейлиг киржип турарлар.

О. БОРАШ.

ИДЕПКЕЙЛИГ ДРУЖИННИК

Сүт-Хөлдүң харылзаа белдириниң улуг электрик механиги Коптан-оол Саспыковин Ондар ында идепкейлиг дружинник. Хей-ниитиниң корум-чурумуи намгалаар херекке ол идепкейлиг киржип, үлүүн киириштирип турар. Ооң хей-ниитичи ол хүлээлгези графикте көрдүнген дежурныйлаашкыннар-биле кызыгаарлаттынмас. Кудумчуга, хей-ниити черлериңге чораап, ниити чурттагының хажыдыышкынын эскерип каанда, сагындырар, чугаалажыр чанныг. Коммунист К. Ондар хей-ниитиниң корум-чурумунуң үрекчилери-биле эптежип одурбас, дружинник хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип турарларның бирээзи.

Улусчу дружинага ооң ажылын Тыва АССР-ниң ИХМ-зы чоокта чаа мактап демдеглээн.

Б. ОНДАР.

Сүт-Хөл район.

ДААМАЙ ХӨӨННЕРГЕ АЛЫСПАС

Рейд

Барыын-Хемчик районнуң совхозтары он бирги беш чылдың дөртку чылында 62 муң ажыг хойну кыргыыр болгаш күрүнеге 104 тонна дүктү дужаар. Бо чылын районнуң девискээдинге час кадыг, соок болганындан кыргылдага белеткел ажылдары хожудап турар. Ынаалза-даа агаар-бойдустуң таарымча чок байдалынга чылдагаанналар болза шын эвес. Хожудаашкынның кол чылдагааны чамдык ажылагый удуртукчуларының даамай хөөнүнде болуп турар.

«Шекпээр» совхоз эрткен чылын күрүнеге дүк дужаарының планын түгле 73 хуу күүсеткен. Ук совхозтуң директиязы, парткому, улус депутаттарының көдээ Советиниң күүскому, мал ажылының тускай эртемниглери моон кандыг түңнелди үндүргенил? Бо чылын кыргылдага канчаар белеткенгенил?

Совхоз бо чылын ниитизи-биле 22 муң хойну кыргааш, арыг деңзиже шилчидерге, 18 тонна дүктү күрүнеге дужаар. Кыргылданы кыска хуусаада организастыг доозар дээш чамдык ажылдарны мында кылып чоруткан. Хей кыргылдазынга ажылдаар кижилерни четчелээн, олар эмчи шинчилгезин эртип алган. Дүк класстакчыларын чогуур үезинде өөреткен.

Совхозтуң Биче-Тей салбырынга шупту дөртеи кижи кыргылдага ажылдаар. Оларның 36-зы электрилиг хачы-биле хой кыргыыр. Амдыызында төп салбырның кыргылда пунктузунда, 24 хачыны аскан, артканнарын белеткеп турар. Мында ам-даа чедир кылдынмаан ажылдар хөй. Кыргылда пунктузунуң хир-богу мынчага чедир аштаттынмаан. Хой кыргыыр сериниң чамдык черлериниң дээвиири ойбак, ону чедир септээри негеттинип турар. Электрилиг хачылар ажылдадыр бир агрегат ам-даа салдынмаан, ындыг агрегат совхозта амдыызында шуут чок. База бир дүвүренчиг түүл — хойну кыргаан соонда чогум каяа чуурун мынчага чедир билдинмейн турары. Мооң мурнунда Биче-Тейге тутқан хой чуур чер төлевилелге дүүшпес, хей холуксаа чарыгдаар болганындан ону ажыглаарындан совхоз шуут-ла ойталаан. Эрткей чылын хой чуулдазын Суг-Бажынга чоруткан. Оон аккан суг Хемчик хемче аргын киргеш, балык-байлаңга хора чедирип болур хире боорге, районнуң балык камгалал инспекциязы аңаа чуулда чорударын хорун каан.

Совхоз директору М. Монгуш мындыг хөөннүг чугаалап орар:

Хөй болгаш шынарлыг дүкту ~ күрүнеге

— Ажырбас оң. Үезин кээрге, кандыг-бир аргазын ажыглаптар бис.

Ооң оозу хоозун чугаа дээрден башка тодаргай хемчеглер албайн турар.

Совхозтуң Алнгаты салбырында байдал Биче-Тейниинден мүн-не чүгээр. Салбыр бо чылын чеди муң хире хой кыргыыр. Кыргылда пунктузун септээн болгаш чугайлаан. Пунктунуң девискээри аштаттынган болгаш арыглаттынган. Чунардемир, чоттунар аржыыл белен. Кыргылда соонда хойну чуур черии белеткеп алган. Амдыызында мында чедишпейн турар чүүл — кыргыкчылар кедер халаттар болгаш резин идиктер. Халаттарны совхозтан берип-даа турар болза, резин идиктер-биле мынчага чедир хандырбайн келген.

Кыргылданы дүргедедир электрилиг хачыларны бо салбырда мынчага чедир ажыглавайн турары үениң негелдезинге дүүшпейн турар. Салбырдан 30 ажыг кижи кыргылдага киржирдаа болза, чүгле ийи кижи электрилиг хачыны ажыглап билир. Мында электрилиг 14 хачыларны азып, белеткеп каан хиревинде, олар күшажылдың чепсек-херексели эвес, а анаа-ла «кааспалга» болуп турар хире. Кыргылдага электрилиг хачыларны ажыглаарга күшажылдың будүрүкчүлүү дыка бедик болур деп чүве ижки бүрүзүнге билдингир. Ынчангаш салбыр эргелекчизи эш С. Саая, көдээ Советтиң күүскому (Д. Чыргал) депшилгелиг арганы ажылчыннарга өөредирин организастаары чугула.

«Барлык» совхозтуң Аксы-Барлык салбыры бо чылдың хой кыргылдазынга дыка шүшпеи белеткенген. Салбырда бо хүннерде электрилиг түгле 11 хачы белен. Өске хачыларны эртежик-ле азып каапкаш, ээн черге октап, ээ-харыысалга чок болганындан бичии оолдар тойманлап, үреп каапкан. Оларны септеп-селип алыры берге. Электрилиг мотор, хачылар биззээр херексел, дүк деңзилээр деңзи чок. Хой кыргыыр кажааларның, серилериниң септелгезин ам-даа чедир кылбаан. Кыргыкчыларның түгле чамдыызы эмчи шинчилгезин эртнен. Байдал бо хире дүвүренчиг түрда, салбыр эргелекчизи К. Саая, көдээ Советтиң күүскому (П. Хомушку) даамай хөөнүнүг артпышаан.

«Дөң-Терезин» совхозка моон мурнунда чылдарда кыргылданы суур төвүнге хол-биле чорудуп турган. А бо чылын Баян-Кол тайгазында чайлагга электромотор ажылдаткаш, электрилиг хачы-биле кыргыыр деп шиитпирлээн. Ынчалза-даа мында кыргылдага белеткел ам-даа шуудавааи. Чаа черге кыргылданы организастаары, электрилиг хачыларны ажыглаарынга кыргыкчыларны удур өөредири берге дээрзи билдингир. Ынчангаш совхоз дирекциязы хой кыргылдазынга белеткел ажылдарын улам дүргедедир үе келген.

Эрткен ажыл-агый чылында район күрүнеге дүк дужаар планын күүседип алган-даа болза, дужааган дүктүң шынары чавыс болган. Районнуң ажыл-агыйларындан чүдүрүп чоруткан дүктүң өртээ-биле фабрикага хүлээп алган дүктүң өртээнин аразында карышкаа 15 муң рубль болган. Дужааттынган дүктүң шынары куду болганындан «Барлык» совхоз 8773, «Хемчик» — 4484, «Шекпээр» — 2662 рубль каражалыг болган. Дужаап турар дүктүң шынары чавыс болуп турары дүк класстакчыларының арга-мергежилиниң куду боол турарында.

Рейд бригадазының кежигүннери районнуң кайы-даа ажыл-агыйының кыргылда пунктуларынга баарга, кеску агитацияның материалдарын, лозуң, плакаттарын белеткеп аспаан, социалистиг чарыштың негелделерин ажылдап кылбаан, кыргылдага кирер коданнарның графиктерин тургуспаан болган.

Кыргылда — мал ажылында база бир чымыштыг болгаш харыысалгалыг ажылдарның бирээзи. Ынчангаш районнуң совхозтарының удуртукчулары, мал ажылының тускай эртемниглери бо чугула кампанияны чогуур хуусаазында доозар, күрүнеге эки шынарлыг хей дүкту бээр дээш боттуг хемчеглерни амдан эгелеп ап чорудары эргежок чугула.

Рейд бригадазының кежигүннери:

О. МОНГУШ — районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы, **М. СОДУНАМ** — республиканың улусчу контроль комитединиң инспектору, **А. БЕГЗИН-ООЛ** — «Шынның» корр.

ХӨЙ УРУГЛАРЛЫГ ИЕЛЕРНИ «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННЕР БОЛГАШ «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДАР-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң Чарлыы

Кара-кыс Севеновна **Пароол** —«Революцияның чалбыыжы» совхозтуң ажылчыны.

Вера Архиповна **Снегирёва** —районнуң төп эмнелгезиниң повары.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Валентина Чоодуевна **Оюн** —Межегейниң участок эмнелгезиниң санитарказы.

Валентина Станиславовна **Санкина** —Межегей ортумак школазының ажыл-агый эргелекчизи.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Раиса Удумбараевна **Дагба** — Хадың-Аксы ортумак школаның эргелекчизи.

ТЕС-ХЕМ РАЙОНДАН

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Лидия Тюлюшовна **Дакуу** —Ак-Эрик суурда кодээ библиотеканың библиотекары.

Чаянмаа Дамчайовна **Өдекпен** — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Тамара Давааевна **Шыырап** —Ү. Шынаа ортумак школазының башкызы.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Чуруну Чапайевна **Дандаа** —Ак-Эрик суурда ясли-садтың эргелекчизи.

Светлана Орловна **Доңмит** —«О. Шынаа» совхозтуң ажылчыны.

Алдын-кыс Казанцевовна **Натпит-оол** — «О. Шынаа» совхозтуң ясли-садының повары.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Валентина Сатовна **Балдаң** —Чаа-Хөл суурда өгбүле ээзи.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Биче-кыс Ховалыговна **Монгуш** —«Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Нина Шалыковна **Шортан-оол**— улус депутаттарының Торгалыг кедээ Соединиң күүскомунуң техажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Татьяна Эренчиновна **Мясникова** — «Сибирьгаз» каттыжыышкынның Бай-Хаакта райгаз участогунуң слесары.

Мария Сояновна **Соян** — «Кызыгаар» совхозтуң бухгалтери.

Розалия Дамбаевна **Чооду** — Берт-Дагның участок эмнелгезиниң повары.

Евдокия Түлүшевна **Шалык**— Самагалдай ортумак школазының техажылчыны.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Сара Кууларовна **Даржай** —«УТКА 25 чылы» совхозтуң саанчызы.

Валентина Ондаровна **Торай-оол** — «Куш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Александра Кыргысовна **Биче-оол** — «Красноярскгэс тудуг» тудуунуң эргелединде № 3 КМК-да ажылчын.

Чечекмаа Базааповна **Демирчаан** — Ак-Туруг ортумак школазының башкызы.

Клара Бирлеевна **Донгак** — Жданов аттыг совхозтуң ажылчыны.

Өлзеймаа Шараповна **Доржу** —«УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай. 1984 чылдың май 29.

(Төнчүзү. Эгези № 137 «Шында».)

ЭРЕС-КАШПАГАЙЛАР МАРГЫЛДААЗЫ

Школаларда уругларның өртке удур дружиналарының аныяк дайынчылары найысылалга эртер чаңчыл болган маргылдаазынга чыглып келген. Спортчуткан бо маргылдаага районнарга эртken маргылдааларның тиилекчизи он бир командадан 208 кижи киришкен.

Эрткен чылын республика чемпиону. Кызылдың школа-интернадының командазының кежигүннери маргылдааның түгүн көдүрген. Байырлыг ажыдыышкын соонда, спортчу маргылдаалар эгелээн. Бедик херимни карак чивеш аразында ажа халааш, көвүрүгнү болгаш өске-даа шаптараазыннарны эрткеш, өрт өжүрер херекселди көнчуг шалыпкын кожа каапгарынга күжүн шенешкени-биле маргылдаа эгелээн. Дараазында аныяк дайынчылар чалбыышталган отту машина дузазы-биле дүрген өжүрер хемчеглер ап, ажылдаарының аргаларын канчаар билирин көргүскеннер. Моондактыг чөрлер-биле эртер 4х100 метрге эстафета база болган.

Үстүнде спортчу маргылдааларга Кызылдың школа-интернадының аныяк өрт өжүрүкчүлериниң демниг командазы эрес-кашпагайын көргүскен. Үк команда эрткен чылгы спортчу маргылдааның чемпион адын бо чылын база катап бадыткааш, шилчиир күбок, диплом-биле шаңнаткан.

Маргылдааның ийиги черин Улуг-Хем районнуң школаларының командазы, үшкүзүн — Таңды районда Хову-Аксындан келген аныяк өртчүлер алган.

Маргылдаага хамаарыштыр чүнү чугаалап болурул? Өрт айыылын школачылар ортузунга тайылбырлаар чүгула бо херекке уругларны хаара тудар айтырыг чамдык районнарда, школаларда багай эвес тургустунганын маргылдаадан көрүп болур. Республика-даа, районнар-даа маргылдааларынга Чөөн-Хемчик, Кызыл, Өвүр, Сүт-Хөл районнарның школаларындан командалар киришпээн. Үк районнарның иштики херектер килдистеринiң өртке удур албаның, комсомол райкомнарының, улус өөредилге\ килдистериниң ажылдакчылары аныяк өртчүлериниң командаларын белеткеп чорударынче кичээнгей салбааны оон илдең. Оон чогуур түүнел үндүрери чугула.

С. КУУЛАР.

ЧУРУКТАРДА: спортчу маргылдаалар үезинде.

В. САННИКОВТУҢ фотолары.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

ТАЙБЫҢ КОСМОС ДЭЭШ

Совет Эвилели космосту кижи төрелгетенниң кырында дириелип келген дайын айыылының база бир үндезини болдурарының талазы-биле дайынзырак, империалистиг күштериҢ чүткүлүнге удур демисешпишаан, космосту тайбың арттырар дээш, ол талазы-биле доп-дораан, дээштиг хемчеглерни алыр дээш чаа саналдарны кылган. Америк журналист Дж. Кингсбери-СмиттиҢ айтырыгларынга эш К. У. Черненконуң харыыларының дугайында тайылбырлавышаан, даштыкының массалыг информация чепсектери ындыг түңнелдерни кылып турар.

Социалистиг чурттарның солуннары эш К. У. Черненконуң харыыларын долузубиле парлаан. Болгарияның **«Работническо дело»** солуну космосту тайбың арттырар дээш дүрген болгаш дээштиг хемчеглерни алырынче Москва база катап кыйгырган деп бижээн. Совет Эвилели космосту тайбың болдурары дээш чайгылыш чок демисежил, ону милитаризастаарын айыылдыг угланыышкын кылдыр буруу шаап турар. Совет Эвилели эрткен чылда-ла космос делгеминче спутникке удур чепсекти салып үндүрерин болдурбас дугайында чаңгыс талалыг хүлээлгенин алган. Ол хүлээлгеде спутникке удур чепсекти шенээрин болдурбазын база көрүп турар.

Спутникке удур чепсекти шенээрин болдурбазының аргаларының барын Совет Эвилели бар деп санавышаан, талаларның техниктиг чепсектери-биле ону идегелдиг контрольдаарын хандырып болурун демдеглээн деп К. У. Черненконуң айтканын **«Нойес дойчланд»** (ГДР) солун бижээн.

Космос чепсээн тургустаан, космостуң боо-чепсээн эңдере бүдүрерин амдыызында эгелевээн турда, оңу болдурбазының дугайында дугуржуп алырын Совет Эвилелиниң саналдап турарын чехословак **«Руде право»** солун демдеглеп бижээн. Космоска чепсектерни тургузарын кызыгаарлап турар дугуржулгаларны «контрольдаар арга чок» деп чылдагаан кылгаш, шериг күжүнүң талазы-биле артык чорукту чедип алырының оралдажыышкынарын АКШ кылып турар. Ындыг оралдажыышкыннар кеди чок болгаш айыылдыг деп, ол солун демдеглээн.

К. У. Черненконуң харыыларын АКШ-та улуг сонуургал-биле көрүп турар.

Ооң харыыларын эң улуг информация агентилелдери дамчыткан, радио болгаш телевидение станциялары тайылбырлаан, чурттуң бүгү районнарының солуннары кескү черлерде парлаан. «Амгы үеде айтырыгның космосту милитаризастаарын болдурбас бе азы ол бүгү кижи төрелгетенниң кырынга өлүмнүг айыылдың үндезини апаар бе дээрининг дугайында бооп турарын совет удуртукчуның чугаалаанын солуннарның түүлдеринде айтып турар.

«Вашингтон пост» солун К. У. Черненконуң харыыларының дугайында тодаргай бижээш, спутникке удур чепсекти шенээрин хоруур дугуржулганы кылыры-биле чугаалажыышкыннарны доп-дораан эгелээрин совет удуртукчу "саналдаан деп бижээн. Бир эвес ССРЭ болгаш өске-даа чурттар космоска ракетага удур чепсекти шенээринден ойталаар болза, ындыг шенелдерни кылырынга акша-көрецгини тускайлаарын хоруур дугайында АКШ-тың төлээлекчилер палатазының бадылаанының соонда дораан-на Совет Эвилели ол дугайында чугаалажыышкыннарны эгелээринче кыйгырган деп ол солун бижээн.

Космоска боо-чепсекти тургузарын кызыгаарлаар дугайында дугуржулганы контрольдаар арга чок дээр бадыткаашкыннарны Москваның шын эвес деп көрүп турарын **«Нью-Йорк таймс»** солун айыткан. Спутникке удур чепсекти космосче салып үндүрерининден өске күрүнелер, ооң иштинде АКШ ойталап турар үезинде Совет Эвилели ындыг чепсектерни салып үндүрериңге бодунуң хораан хемчеглерин күштүг хевээр арттырар апаарын ол солун айыткан.

Спутникке удур чепсекти салып үндүрерин сокпатканы чорукту Москва ол чепсекти хоруур талазы-биле үүрде баштайгы базым болуруи айыткан.

База бир америк информация агентилели **АП**-ниң демдеглеп турары-биле алырга, космоска боо-чепсекти тургузарын болдурбазынга контрольду кылыр талазы-биле тодаргай саналдарны совет удуртукчунуң харыыларында айыткан боол турар.

К. У. Черненконуң харыылары Ак бажыңга эртken парлалга конференциязының кол айтырыы болган. Парлалга конференциязының үезинде журналистерниң салган айтырыглары колдуунда-ла Совет Эвилелиниң тайбың дугайында чаа саналдарының дугайында болган. К. У. Черненконуң саналдарын тодаргайлап өөренип көөр апаарын Ак бажыңның төлөөлекчизи чугаалаан.

Совет удуртукчунуң харыылары боо-чепсекти эңдере бүдүрериниң чаа, дыка айыылдыг үезинче, бо удаада космоска тургузарының үезинче кирер бе дээрзиниң дугайын совет удуртукчунуң харыыларында тайылбырлап турарын польша **«Трибуна людУ»** солун бижээн. Совет Эвилелиниң күзел турары ышкаш, тайбың космосту камгалаарының талазы-биле дүрген болгаш дээштиг хемчеглерни алыры чугула боол турарын ол солун демдеглээн.

(СЭТА).

ЧЕПСЕКТИГ ӨНЧҮК-ЧӨҢГЭЭ

ХАНОЙ. (СЭТА). Кыдаттарның үгер-боолары вьетнам девискээрде Кыдаттың ужур-дүрүм чокка экелеп алганы бедигээштеринден июнь он бирде кызыгаардан барык 20 километрде Хатуең можуда Хазяңг хоорайны боолаан. Ооң-биле кады ол можуңуң элээн хөй чурттакчылыг черлеринче миномёт-биле база боолап турган. Материалдыг улуг когаралды чедирген болгаш хөй санныг чуртталга, хөйниити бажыңнары үрелген.

Кыдат солдаттар июнь айның эгезинден бээр вьетнамның кызыгаарында Хатуең, Хоангльеншон, Каобанг болгаш Лангшон можуларынче чепсектиг халдаашкыннарны чаңгыс эвес удаа кылганын ВИА информация агентилели дыңнаткан. Кыдат тала вьетнам кызыгаар чоогунда шериглер күжүн улам улгаттырып, шериг тудугларын калбаа-биле кылып турар.

Вьетнам кызыгаржылар болгаш үк черлерниң чурттакчылары ВСР-ниң кызыгаарларының болгаш девискээриниң камгалалында серемчилелдиг туруп, кызыгаар үреичилериңге шинитцирлиг ойтур шавышкынны кылып турарын ол агентилел дыңнаткан.

БАЙДАЛ ШЫҢГЫЫРААН

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливанда байдал база катап шыңгыыраан. Бейрутта болгаш ооң чоок-кавызында хоорайжыгаштарда ракеталарны, танкыларны, миномёттарны болгаш үгер-боолларны ажыглавышаан, аткылажыышкынар боол турар. Ливан найысылалдың дыка хөй кварталдары күштүг адыышкынарга таваржып турар. Удур-дедир тулчуп турар бөлүктер аразынга аткылажыышкынарның түңнелинде июнь он бирде 80 кижи өлген болгаш 300 хире кижи балыгланганын солуннар дыңнаткан. Ындыг тулчуушкуннардан колдуунда-ла тайбың чурттакчылар качыгдап турар.

Сальвадорнуң ёзу-чурумунуң бодунуң чонунга удур чорудуп турар дерзии дайыны, кижи көөр хөөн чок араатанзыг хунтага удур демиселче кедүрлүп үнген патриоттарга хамаарыштыр шаажылакчы үүлгедиглер чурттуң тайбың чонунга улам-на берге хилинчектенишкиннерни, өлүм-чидимни таварыштырып турар.

Сальвадорда бо бичии оол (чурукта) тайбың чаш назынны көрбээн.

АП—СЭТА-ның телефотозу.

ИРАН-ИРАК ФРОНТУДА

БАГДАД. (СЭТА). Хамааты объектилерни бомбалавас дугайында Иракның болгаш Иранның күштүг боол эгелээн хүлээлгези ниитизи-биле сагыттынып турар. Ындыг турбуже иран үгер-боолар-биле ол хүлээлге күштүг боол эгелээниниң соонда 20 минутаның иштинде Иракның Зурбатия дээр чурттакчылыг черин боолаанын Иракның кол шериг командылалының дыңнадыында айыткан. Ооң түңнелинде тайбың чурттакчыларның аразында өлген кижилер бар болгаш дыка хөй тудуглар үрелген.

НИКОСИЯ. (СЭТА). Иранның ИРНА информация агентилелиниң дамчытканын ёзугаар алырга, Иранның Харк болгаш Лаван ортулуктарда нефть тудугларынче, ол ышкаш Бушир портунче агаардан халдаашкыны Пентагон кылыр дёп турар. Каттышкан Штаттар ол сорулга-биле иран демдектерлиг «Фантом» дээр самолёттарны ажыглаарын болгаш ол халдаашкынны белеткээр америк специалистерни чорударын планнап турарын ол агентилел дыңнаткан.

ПАТРИОТТАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

САН-ХОСЕ. (СЭТА). Гватемаланың патриоттары америк ёзунуң кадыг-дошкуи эрге-чагыргазынга удур элээн хөй чедиишкинниг хөделиишкиннерни кылган. Ында алдынган медээлерни ёзугаар алырга, Эль-Петен департаментиге партизаннар шериг хайгыылчыларже халдааш, он шаажылакчыларны узуткаан боол турар. Партизаннар ол-ла департаментиге тайбың чурттакчыларының суурларынче араатанзыг халдаашкынны кылган бир самолётту болгаш бир вертолётту дүжүр атканнар.

ИКП ТК-НЫҢ БОЛГАШ ТКК-НЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

РИМ. (СЭТА). Италияның Коммунистиг партиязының парлалга бүрозу медеглел кылган, ында чугаалап турары болза:

ИКП-ниң Төп Комитеди болгаш Төп контроль комиссиязы ИКП-ниң Чиңгине секретары Энрико Берлингуэриниң мөчээнин ханы кажыдал-биле дыңнадып тур. Ол дээрге Италияның ажылчын шимчээшкининге, партилга, чуртка, Европага болгаш бүгү делегейге эрге-шөлээ база хосталга дээш шимчээшкинге аар чидириг-дир. Э. Берлингуэриниң бедик моральболгаш политиктиг алдар-хүндүзү бо аар-берге минуталарда калбак бадыткалды ап, көскүзү-биле илерээн, хүлээлгезин ооң чайгылыш чок күүседип билири-биле, Сардинияга политиктиг демиселдиң болгаш Италияның аныяктарының коммунистиг федерациязынга удуртукчу ажылының үезинден-не өскелерден ылгалып келгени-биле, а ол ышкаш Италияның Коммунистиг партиязының практиказынга болгаш теориязынга онзагай, үре-түңнелдиг хөгжүлдени хандырганы-биле ол алдар-хүндү чедип алдынган.

Э. Берлингуэриниң «улуг чаартылгаларның болгаш бергедээшкиннерниң чылдарында» Коммунистиг партияны удуртуп турганын сагындыробшаан, ИКП ТК-ның болгаш ТКК-ның демдеглээни болза: Италияда болгаш бүгү делегейде тыптып кээп турган чаа айтырыгларны эскерип билип, ону эртемге болгаш идеологияга үндезилеп шинитпирлеп тура, партияның ажыл-чорудулгазын, делегей айтырыгларынга, социализм дээш бүгү удыстарның хосталгазының болгаш депшилгезиниң сорулгаларынга дүүштүр ооң идепкейлиг болгаш онзагай туруштарын ыяк тодарадып билир чораан.

Делегей байдалының баксыраанының амгы үезинде чавырлыышкынның оруунче болгаш чепсегленишкинни дүжүрини чедип алырынче угланган чаа харылзааларны күрүнелер аразынга бактаадып тургузары дээш ол турушпушаан, ол талазы-биле идепкейлиин база инициативтиин көргүскен.

Италияга тургустунган нарын байдалда Э. Берлингуэриниң ажыл-чорудулгазы чурттуң ажылчын шимчээшкининиң болгаш өске-даа демократтыг база улусчу кезектериниң аразынга ботботтарын билчир чаңгыс эпти тыварынче чайгылыш чок угланган турган. Хөрээженнериниң хосталгазы болгаш эрге-шөлээзи дээш шимчээшкин, наркотиктер ышкаш, ындыг ёра-сусчоктарга удур, культурлуг салгалды камгалаары-биле, кижиниң эргелерин бадыткаары дээш шимчээшкин, бойдусту камгалаары дээш, амыдыралдың өске хевирин дээш шимчээшкин дээн ыяк-каш, шак ындыг чаа шимчээшкиннериниң сорулгаларын ылавылап көөрүнүң ужур-дузалының ол медереп билип бадыткаан.

Италияда социал-политиктиг байдал сандараар болгаш дорайтаар деп чүвени Э. Берлингуэр кымны-даа мурнай эскерип билген, амгы үениң факт-барымдаалары ооң кылган анализиниң шынныын бүрүнү-биле бадыткаан. Мораль талазы-биле шиитпирлеттинмээн айтырыгның нарыыдаанындан, тергиидекчи аңгыларның национал медереливиниң коштаандан, Коммунистиг партияны кызып-кыйып турарындан итали демократия буураашкынга таварыжыр дээрзин ол баш удур сагындырган.

Ынчангаш ажылчын аңгыга, аныяктарга, херээженнерге, угаан ажылының ажылдакчыларына, кризистиг илерел келиринге шинитпирлии-биле удур туржуп, демократияга чаа байдалдарны шинти күш-биле хандырып шыдаар бүгү-ле кадык болгаш бүдүрүкчү күштерге ол бүзүрээн.

Тодаргай байдалдарда политиктиг демиселдиң болгаш тодаргай хөделиишкиннерниң ажыктыының дугайында Тольяттиниң айтыышкыннарын, улуг перспективаларның баазазынга политиктиг чаа болгаш социал блоктарны тургузарыныӊ, билип алышкынче болгаш амыдыралды чаартырынче доктаамал чүткүл кылдыр ооң үгаан чораанын Маркстың болгаш Энгельстиң өөредиин неитередириниң эргежок чүгулазының дугайында Грамшиниҥ айтыышкыннарын Э. Берлингуэр хүлээп алган.

Энрико Берлингуэр Италияда болгаш делегейде бедик алдар-хүндүнү чаалап алган. Од аарын чыдырда, Италияга болгаш бүгү делегейге чамдык хамаатылар, организациялар, политика болгаш культура ажылдакчылары ооң-биле чаңгыс эпселкилдиин илереткеннер. ИКП-ниң Чиңгине секретарынга хүндүткелин илередири-биле Падуяга дораан-на чедип келген республика президентизиниге онзагай өөрүп четтириишкинни илередир апаар.

Гуманизмниң болгаш төлептиг бүдүштүң өөредии, Энрико Берлингуэриниң өөредии амыдыралчы болгаш ооң партиязынга чурттаар. Амыдыралының сөөлгү минутазынга чедир демисежил келгени Энрико Берлингуэриниң херээ дээш моон соңгаар-даа чайгылыш чок демисежир чүткүлдүүн партия бо берге болгаш айыылдыг үеде база катап бүгүдеге медеглеп турар.

«ШТЕРН» ДЫҢНАДЫП ТУР

Неделя сайында үнер барымын-герман «Штерн» журналдың дыңнадып турарын ёзугаар алырга, гестапо начальниги турган, француз хоорай Леонга өлүрүкчү деп ады алгаан, ам ийи чыл дургузунда истелге адаанда чыдар Клаус Барбье дайын төнген соонда Боливияга чаштыныш чоруп тургаш-ла, чүгле Төп разведка эргелели-биле эвес, а харын Барыйн чүктүү эң улуг разведка албаны — барыйн герман Бундеснахрихтендинст-биле (ББНД) быжыг харылзаа тудуп турган.

1945 чылда гитлержи Германияның дүжүп бергенининг соонда удаткан чок Барбье америк разведка организацияларының албанынга хүлээп алдынган деп, Висбаден (ГФР) хоорайның полициязының чоруткан истелге документилери көргүскен. Ооң соонда ТРЭ-ниң болгаш ББНД-ниң даалгазын күүсетпишаан, Мурнуу Америкага коммерсант кижи болуп алгаш, ажылдап турган. «Бир тээ ол кижи ББНД-биле кончуг быжыг харылзаалыг болганда» даштыкы политиктиг болгаш дипломаттыг харылзаалар дузазы-биле Барбьеге удур херек кедүрери болдунмас боор дээрзинге хамаарыштыр «Штерн» бодунуң даап бодаашкынын илергейлеп турар.

«Штерн» мынчаар бижээн: «1961 чылда-ла Барбьенин кайда турарын немец (барыын герман) юстиция билир турган. Барбье ТРЭ-ниң болгаш ББНД-ниң ажылдакчызы дээрзи аңаа база-ла билдине берген. Барбье «Г2» дээр боливий чажыт албанның подполковнигги апарганын, Боливияга «чажыт ажыл-чорудулга-биле демисел» талазы-биле иштики херектер министерствозунуң кол консультантызы турганын сөөлүнде чоруткан истелге бадыткаан.

Байысаалганың аргазы кылдыр Барбье Боливияга эттеп-эриндээшкинни калбаа-биле ажыглап турган. Политиктиг өлүрүкчү чоруктарны ол планнап, ону херек кырынга күүседиринге бодуңнаан. Чижээ, 1981 чылда чөөн үзелдиг революсчу шимчээшкининиң сес нежигүннерин чок кылырын организастаан.

Хөй кезинде боливий шериг диктаторжуларның даалгазы-биле ГФР-ге барган сапында-ла шаандагы гитлержилер болгаш неонацистер бөлүктери-биле быжыг харылзааны тудуп турган. 1981 чылдың ноябрьда ГФР-ге сөөлгү бир удаа чеде бергеш, Боливияда бодунуң эргезинде шеригжиткен командостарга немелде кылдыр саттынакчы өлүрүкчүлерни хөлезилеп алыр ажылды кылып чораан.

Ооң үүлгедиглерин бүрүнү-биле бадыткап турар документилер бар-даа болза, суд мурнунга Барбье турар бе деп айтырыг мооң мурнундаазы ышкаш түңнел чок артып болур хире апарган. Чамдык кижилер лион гестапонуң шагдагы начальнигинге шын кеземче көргүзер дээнинге аажок удурланып турарлар. Оларның аразында — СС шериниң солдаттары чораан ББНД-же шилчий берген кырган нацистер бар.

1952 чылда Леон хоорайга хуралдап турган француз шериг трибунал дайын үезинде СД-ниң болгаш камгалал полиция штабының дөртку килдизиниң (гестапо) начальнигги, а ооң соонда — камгалал полицияның болгаш СД-ниң начальнигының оралакчызы СС-тиң гауштурмфюрер Клаус Барбьениң херээн дыңнаан болгаш ону адып өлүрер кылдыр шиитken. Ол 4342 кижи өлүргени, 14313 кижини тудуп хорутдааны, герман концлагерьлерже 7951 кижини күштеп-күүлээшкин аргазы-биле чорутканы дээш буруудаттырган.

Леонга ооң өске бөлүк үүлгедиглерин истеп, хыналда чоруткан, база-ла ындыг трибунал ийи чыл эрткенде Клаус Барбьеге адып боолаар шиитkелди каптаарын чугула кылдыр көрген.

(ПМА).

ГФР. Дайынга удур чыскаалдарны тарадыр сывырарынга полиция каржы күштү кол «чепсек» кылдыр ажыглап турар.

ЧУРУКТА: АКШ-тың Гарльштедте шериг баазазының чанынга болган чыскаалдың киржикчилерин дерлии ёзубиле полицияның хилинчектеп турары.

СЭТА-ның фотохроникази.

ӨЖЕЙ ЫРЫ

Анайларың чараштар
Аваларын эмгилээш,
Хоюг чымчак чыдында
Кожа чыдып алдылар
Салгын эжик соктай-дыр
Чассыгбайым удуй бер.
Дагдан баткан дамырак
Таваар оожум шулуран —
Айдың кежээ ыржымга
Аялга бооп ырлай-дыр.

Салгын эжик соктай-дыр,
Чассыгбайым удуй бер.
Чорук барган ачаңның
Чортуп кээрин
манаптайн —
Оглу сени сагыңаш
Орукка-даа доктаавас.
Салгын эжик соктай-дыр,
Чассыгбайым удуй бер.

М. ДУЮНГАР.

БИЧИИ БАШКЫ

Айлаң шору —
Бирги классчы.
Бажыңга ол
База башкы.
Үш хар ажыг
Дуңмазынга
Үжүк айтып
Тура хүнээн.
Чугай-биле
Туразында
Дуңма шыйып
Чурук чураан.
Шаланы-даа,
Сандайны-даа
Хензиг оолак
Хээлеп каашкан.

О. КАҢ-ООЛ.

В. ТАНОВТУҢ «Магадаашкын» деп фотоэтюду.

ТӨРЭЭН ЧУРТУМ

(Чаш шаамның сактыышкыннарындан)

Авам даң бажында туруп келген. Мен матпадактарга дузак салыр дээш бир-ле катап база эрте туруп келген мен. Авам сүттүг шай кудуп берген. Сүттү малгаш дөмбүңге хайындырарга ооң үстү кылын сарыг кылдыр өремелеп берген турар чүве, а өреме адаанга сүттүң хоюу кайгамчык-ла ийин, ынчангаш шайны ооң-биле сүттээрге тергиин чаагай.

Ол база-ла мээң амыдыралымга эки болган чүве: эртен эрте туруп келгеш, авам-биле кады амданыыг чаагай шайны ижер апарган мен. Чоорту-ла хүн үнмээнде эрте туруп чаңчыга берген мен.

Ооң соонда хоорайга келгеш эрте турар апарган мен, дириг амытаннар-даа, үнүшбойдус-даа эрте «оттуп» келгеш, боттары бир онзагай ажылын эгелей бээрге, мен база-ла эрте белеткенип-ле эгелээр мен.

Ынчангаш бистер хүн-биле деңге туруп келгеш, ажылывыс эгелээр болзувусса, эки-ле-дир ийин деп үргүлчү бодаар мен! Ынчан харын кижилериңг кадык-шылы-даа, өөрүшкүзү-даа, амыдыралы-даа, аас-кежиндаа немежир!

Шайлап алгаш, матпадактар, кара-бааргыктар, айлаң-куштар, шергилер, хова-ганнар сүрер дээш чорупкан мен. Ынчан меңээ боомоңгу-даа турбаан, ам меңээ боо-чепсектиң-даа херээ чок.

Мээң аңнаашкыннарым ынчан-даа, ам-даа дилеп тыварының херээ турган.

Бойдуста мээң болгаш өскедаа кижилериң көрбээни чүвелерни дилеп тывары сорулгам ол турган...

Кылыр чүвем-не хөй, оруктиктер-даа сан-түң чок.

Бичии өөнүктерим! Бистер бойдустуң ээлери бис, а ол дээрге амыдыралдың эгээртинмес эртине байлаа-биле кады хүнүңүң курлавыры-дыр. Ол эртине байлакты үүле камгалаар эвес, а харын ажыдып тывар болгаш көргүзер ужуруг.

Балыкка арыг суг херек, сугларны камгалап каактаар бис. Арга-арыгда, хову-шөлде, дагдашта язы-бүрү үнелиг дириг амытаннар бар, ынчангаш арга-арыыбысты камгалап каактаар бис.

Балыкка — суг, кушка — агаар, аң-меңге — арга-арыг, хову-шөл, даглар херек. А кижиге Төрээн чурт херек. Ынчангаш бойдусту камгалаары дээрге-ле Төрээн чурттуң карак огу дег камгалап каактаары-дыр.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

ЧАШТАР

Бистиң бичии
чаштарывыс —
Билбези чок төлдеривис.
Бир-ле үүве топтап
кайгаар,
Билип аар дээш
айтыргылаар.
Чажындан-на
чаптанчыглар,
Чарашсынмас үүвези чок.
Өттүнчеги база кончуг,
Өөренинчел, чугаакырлар.

О. ДАРЫМА.

Бичии уруглар хөглүг, солун кылдыр ойнап, хөглээрибиле каидыг-даа хевириң ойнаар үүлдерин ясли-садтар девискээрлеринде хөйү-биле кылып турар. Бо чурукта уругларны көрүңер, кайнаар «чаштың» кире бергенер-дир.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

БИЧИИЛЕРНИҢ ЧУГААЗЫ

Кежээ удударда уруувустуң бантигин чешпейн чыттырып каап-тыр бис. Эртенинде туруп келгеш:

— Авай, мен ам бантик-биле удувас мен—диди.

* * *

Уруувус школаже чоруксаар кижи. Бир-ле хүн чемненип орташ каша шоолуг чивес боорга:

— Кашаңны төндүр чиптер болзуңза сумка, форма садып бээр бис — дидивис.

Уруумну мурнай чемненип-кен болдум. Ол мени мактап:

— Ачай, авам эр-хей болду, кашазын мурнай чипкен, ам форма, сумка садып бээр бис.

А. ДОПЬЯН.

— Мен сеңээ чугаладым чоп, кижи биле майгын чуруур деп. Кижи кайыл? — деп, угбазы дуңмазындан айтырган.

— Кижи ол майгын иштинде.

* * *

Саазында шыймактап каан үүлүн бөргүскеш, оглу ачазындан айтырган.

— Ачай, мен бижип өөренип алдым.

— Ол чүнү бижип каанып ол, оглум?

А номчуп амдыызында шыдавас-тыр мен...

А. МОНГУШ.

ТВ

ИЮНЬ 15-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 —«Ye». 8.50 —Эртенги гимнастика. 9.05 — «Элдептиг бо делегей». 10.35 — «Суур кыдыындан эгелээр». Документалдыг телефильм. 11.05 — «Жизнь Берлиоза» деп алды сериялыг уран-чечен фильм. 3-кү серия. 11.55 —Сөөлгү медээлер. 12.00—14.15— Чапсар. 14.15 — Сөөлгү медээлер. 14.35—«Эртемниг болгаш күш-ажылдың эвилели». Документалдыг телефильмнер: «Автор — Георгий Федосеев», «Лазерде профессия бар». 15.20 —Орус дыл кырынга чугаа. 15.55 — Москва болгаш ооң чурттакчылары. 16.25 — «Две улыбки». Уран-чечен фильм. 17.35 —«Бүгү амыдыралче орук» деп документалдыг фильмниң баштайгы көргүзүү. 18.30 —Л. Бетховен. «Эгмонт» деп музыкалыг концерт. 18.45 —Бөгүн делегейде. 19.00 — «Цыганның тоолдары» деп фильм-концерттиң баштайгы көргүзүү. 19.50 — Уран-үүл мастерлери. СССР-ниң улустуң артизи Д. Банионис. 21.00 — «Ye». 21.35 — Пушкиниң 18-ки бүгү-эвилел шүлүглел байырлалындан репортаж. 22.35— «Танцы аллгаларында». Эстрада программазы. 23.20— 23.40 —Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 —Эртенги гимнастика. 8.20 — «Хол бөмбүү». Документалдыг телефильм. 8.30 — Делегейниң улустарының чогаадылгазы. 9.05 — Вс. Иванов — «Бронепоезд 14—69». 9.50 —Документалдыг телефильмнер. 10.10 — «Назначаешься внучкой». Уран-чечен телефильм. 1-ги, 2-ги сериялары. 12.25 — Англи дыл. Өөредилгениң 1-ги чылы. 12.55 —«Салют, пионерия». Ленинградтың А. А. Жданов аттыг Пионерлер ордузунуң ыр болгаш танцы ансамблиниң — Ленинчи комсомолдуң шаңналының лауреадының концерти. 13.55 —«Киштиң оңу кандыгыл?». Документалдыг телефильм. 15.25 — «Калуганың архитектуразы». 15.55 — «Силерниң чагааларыңар ёзугаар». Музыкалыг дамчыдылга. 16.40 — Сөөлгү медээлер. 16.45 — 18.00 — Чапсар. 18.00 —Сөөлгү медээлер.

ҚЫЗЫЛДАН

18.20—Уругларга фильм. «Алдарлыг өдүрек оглу Тим». 18.50 —Тыва АССР-ниң школазының алдарлыг башкызы К. С. Идамның дугайында киноочерк. 19.00 — Киножурнал. 19.10 — «Азия төвү». Программада: Медицина ажылдакчыларының хүнүнге. Тыва АССР-ниң кадык камгалал министриниң оралакчызы О. Х. Ондарның чугаазы. Сөөлгү медээлер. 19.40 — Телемедээлер. 19.50 —Чарладдар.

МОСКВАДАН

20.00 —«Тамчыктыг удыңар, чаштар!». 20.15—«Кижи болгаш бойдус». Эртемнептереңгей фильм. 21.00— «Ye». 21.35 — «Клещи» деп уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Майор Земанның 30 таварылгазы» деп телефильмниң уланчызы (ЧССР). 22.40 — «Киров кудумчуу». Документалдыг телефильм. 23.00 — 00.50 — Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Днепр»— «Черноморец».

АГААР

Республикага шокар булуттаар, чамдык черлерге биче чаъстаар. Мурнуу-барыын үүктен хаттың күүжү секундада 9—14 метр. Дүне агаарның температуразы 5—10, хүндүс 19—24, градус чылыг болур.

Автооруктарга кестүрү эки, биче чаъстаар.

Кызылга чуга булуттаар, чагбас. Дүне агаарның температуразы 8—10, хүндүс 21—23 градус чылыыр.

КИНО

ИЮНЬ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Магия чёрная и белая» 10.00, «Танцор диско» 11.30, 14.20, 17.00, 19.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мультсборник» 9.30, 14.30, «Янку Жиану-гайдук» 10.50, 12.40, «Оборотень Том» 16.10, 18.00, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Киносборник» 10.00, «Руслан и Людмила» 12.30, «Сеснлия» 15.00, 17.40, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хан Аспарух» 14.30, 17.20, 20.10 шактарда.

«ЧАЙГЫ» кинотеатр: «Трюкач» 14.30, 17.00, 19.30 шактарда.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

ТЫВА АССР-НИҢ ХАРЫЛЗААНЫҢ БҮДҮРҮЛГЕ-ТЕХНИКТИГ ЭРГЕЛЕЛИ 1984—1985 өөредилге чылының эгелээринге үткуштур Улан-Удэниң электротехниктиг техникумунга 8—10 класс доосканнарны дараазында мергежилдериниң шуут болгаш бот-өөредилгелиг салбырларынга хүлээп алырын чарлап турар:

1. Автоматтыг электри харылзаазы.
2. Хөй шугумнуг электри харылзаазы.
3. Районуң электри харылзаазы.
4. Почта харылзаазы.

Долу эвес ортумак школа доосканнарга — мергежилдер аайы-биле **өөренир хуусаалары:**

1. **«Районуң электри харылзаазы болгаш радиофикация»**, **«Автоматтыг электри харылзаазы»** — шуут өөренир салбырга — 3 чыл 10 ай.

2. Бот-өөредилгелиг **«Автоматтыг электри харылзаазы»** — 4 чыл 10 ай.

Долу ортумак школа доосканнарга:

3. **«Автоматтыг электри харылзаазы», «Хөй шугумнуг электри харылзаазы»** мергежилдиң шуут өөренир салбырынга— 2 чыл 8 ай, бот-өөредилге салбырынга— 2 чыл 10 ай.

4. **«Районуң электри харылзаазы болгаш радиофикация»** мергежилдиң чүгле бот-өөредилге салбырынга— 2 чыл 10 ай.

5. Шуут өөренир болгаш бот-өөредилгелиг салбырларга **«Почта харылзаазы»** мергежилге—1 чыл 10 ай.

Киреринiң шылгалдалары шуут өөренир болгаш бот-өөредилгелиг салбырларга— 1984 чылдың августуң 3-тен эгелээр. Долу эвес ортумак школаны доосканнар шылгалдаларны орус дылга (диктант), математикага (аас-биле), долу ортумак школа доосканнар — орус дылга болгаш литературага (чогаал), математикага (аас-биле) дужаар.

Ажыл стажтыг кижилер (ийи чылдан эвээш эвес стажтыг) болгаш халашкан дайынчылар өөренип киреде чиигелделиг болур.

Техникумга кирерде дараазының документилери чугула:

Билдириишкин, 8 чыл азы ортумак билиг дугайында документилер (боттары), № 286 майыктыг эмчи шынзылгазы, 6 фото-чурук (бөрт чок, 3×4 см, хемчээлдиг), күш-ажыл дептериниң ушта бижилге азы ажыл стажы 2 чылдан эвээш эвес болза; будүрүлге азы албан черииниң удуртукчузу, совхоз директору ону шынзыдар. Паспортту, шериг биледин азы кинр бижиткен херечилелди боду эккеп көргүзер.

Киреринiң шылгалдаларын Кызыл хоорайга августуң 1-ден эгелеп дужаар.

Документилерни Тыва АССР-ниң харылзаазының будүрүлге-техниктиг эргелелиниң кадрлар килдизинче дараазында адресче чорудар: 667000, Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, № 53 бажың, телефон № 2-48-12.

ТЫВА АССР-НИҢ ХАРЫЛЗААНЫҢ БҮДҮРҮЛГЕ-ТЕХНИКТИГ ЭРГЕЛЕЛИ

Новосибирскиниң харылзаазының электротехникумунга 1984-1985 өөредилге чылында сургуулдар хүлээп алырын чарлап турар.

Хүндүскү салбыр (шуут өөредилгелиг):

1. Радиохарылзаа болгаш радиодамчыдылгазы.
2. Телеграф харылзаазы болгаш медээлер дамчыдылгазы.
3. Хөй шугумнуг электри харылзаазы.

Өөренир хуусаазы — 3 чыл 10 ай.

Ортумак школа доосканнарга мергежилдер:

1. Радиохарылзаа болгаш радиодамчыдылгазы.
2. Автоматтыг электри харылзаазы.
3. Хөй шугумнуг электри харылзаазы.
4. Телеграф харылзаазы болгаш медээлер дамчыдылгазы.

Өөренир хуусаазы — 2 чыл 8 ай.

Бот-өөредилге салбыры: Долу эвес болгаш долу ортумак школаны доосканнарга мергежилдер:

1. Радиохарылзаа болгаш радиодамчыдылгазы.
2. Автоматтыг электри дамчыдылгазы.
3. Хөй шугумнуг электри харылзаазы.
4. Телеграф харылзаазы болгаш медээлер дамчыдылгазы.
5. Почта харылзаазы.

Өөренир хуусаалары:

а). техниктиг мергежилдерге—ортумак школа доосканнарга 2 чыл 10 ай; долу эвес ортумак школа доосканнарга — 4 чыл 7 ай;

б). почта харылзаазы —ортумак школа доосканнарга — 1 чыл 10 ай; долу эвес ортумак школа доосканнарга — 3 чыл 9 ай.

Шуут өөренир болгаш бот-өөредилгелиг салбырларга хүлээп алырының шылгалдалары 1984 чылдың августуң 1-ден 3-ке чедир болур. Долу эвес ортумак школа доосканнар орус дылга (диктант), математикага (аас-биле), долу ортумак школа доосканнар — орус дылга болгаш литературага (чогаал), математикага (аас-биле) киреринiң шылгалдаларын дужаар.

Практиктиг ажыл стажы ийи чылдан эвээш эвес болгаш халашкан дайынчылар өөренип киреде чиигелделиглиг болур.

Техникумга өөренип киреде дараазында документилер чугула:

1. Билдириишкин, 8 чыл азы ортумак билиг дугайында документ (боду-биле), № 286 майыктың эмчи шынзылгазы, 6 фото-чурук (бөрт чок, 3X4 см, хемчээлдиг), күш-ажыл дептериниң ушта бижилге, бир эвес ажыл стажы 2 чылдан эвээш эвес болза, будүрүлгениң азы албан черииниң удуртукчузу, совхоз директору ону шынзыдар. Паспортту, шериг биледин азы кинр бижиткен херечилелди боду эккеп көргүзер.

Киреринiң шылгалдаларын Кызыл хоорайга августуң 1-ден эгелеп дужаар.

Документилерни Тыва АССР-ниң харылзаазының будүрүлге-техниктиг эргелелиниң кадрлар килдизинче дараазында адресче чорудар: 667000, Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, № 53 бажың, телефон № 2-48-12.

КРАСНОЯРСКИНИҢ ПОЛИТЕХНИКТИГ ИНСТИТУДУНУҢ

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалы хүндүскүнүң белеткелдиг отделениезинге дыңнакчылар хүлээп алырын чарлап турар. Физикага, математикага, орус дылга болгаш литературага кичээлдер июль айның дургузунда неделяда 6 катап, эртенгиниң 9 шактан эгелээр. Курска кирерде директориуң адынга биддириишкин болгаш өөредилге дээш төлевир квитанциязы херек. Өөредилге дээш төлээр 20 рубльдя почта дамчыштыр 14107 дугаардыг төлевир санынче шилчидер. Хоорайдан өске чер чурттугларга общежитие бээр.

1984 чылдың июль 2-де дүнакчыларның хуралы болур.

КЫЗЫЛДЫҢ ПЕДАГОГИКА УЧИЛИЩЕЗИ

1984—1985 өөредилге чылында дараазында салбырларга сургуулдар хүлээп алырын чарлап турар:

1. **Школа салбыры.** Аңаа эге класстар башкыларын болгаш ниити билиг школазының улуг пионер вожатыйларын белеткээр. 8 классты доосканнарны хүлээп алыр. Өөренирiниң хуусаазы — 3 чыл 10 ай, 10 класс доосканнарга —— 2 чыл 10 ай.

Аңаа өөренип кирер кижилер орус дылга (диктант), математикага (аас-биле) киреринiң шылгалдаларын дужаар. Орус националдыг, 10 классты доосканнар сочинение бижиир.

2. **Школа назыны четпестер салбыры.** Аңаа уруглар садтарының кижизидикчилерин белеткээр. Бо чылын чүгле 8 классты доосканнарны хүлээп алыр. Өөренир хуусаазы—3 чыл 4 ай.

Өөренип кирер кижилер орус дылга (диктант), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле) шылгалдалар дужаар. Ол салбырга өөренип кирер кижилериң музыкага хандыкшылдыын көөр.

3. **Күш-ажыл салбыры.** Аңаа ниити билиг школаларының 4—8 класстарының күш-ажыл болгаш шыйгышкын башкыларын белеткээр. Чүгле 10 класс дооскан болгаш 30 хар чедир назылыг, чүгле оол кижилерни хүлээп алыр. Өөренир хуусаазы — 1 чыл 10 ай.

Өөренип кирер кижилер орус дылга (диктант), математикага (аас-биле) шылгалдалар дужаар.

Билиниң дугайында документилерде «4», «5» демдектерлиг кижилерни училищеге киреринiң шылгалдаалары чокка (хүлээп алышкын плавының 60 хуузу) хүлээп алыр.

Өөредилге черинге билдириишкиннерни бүдүн чыл дургузунда, 1984 чылдың июль 30-ге чедир хүлээп ап турар.

Киреринiң шылгалдаларын дужаар хуусаазы 1984 чылдың августуң 1-ден 20-ге чедер.

Училищеге өөренип киреринiң книр саналгазы — 1984 чылдың августуң 22.

Өөренирiн күзээннер дараазында документилерни киирер:

1. Билиниң дугайында документ (боду).
2. Кадыының байдалының дугайында № 286 майыктың шынзылгазы.
3. 3×4 см. хемчээлдиг 4 фото-чурук.
4. Доктаатқан хевириң билдириишкин.
5. Күш-ажыл дептериниң хоолгазы.
6. Совхоздан, райондан, районодан азы школадан чоруткан бижик.
7. Ажылдап азы өөренип турган черивден характеристика.

Училищениң адреси: Кызыл, Колхозная кудумчузу, бажың № 56, педучилище.

Училищеде ниити ыры бөлүү, вокалдыг болгаш танцы ансамбльдери, улустуң хөгжүм хереклелдериниң ансамбли, хостуг хүрештиг, чиик атлетиканың, хаактың, хол бөмбүүнүң, баскетболдуң бөлүгүмнери доктаамал ажылдап турар.

ДИРЕКЦИЯ.

КЫЗЫЛДЫҢ № 11 ТЕХНИКТИГ УЧИЛИЩЕЗИ

Кызылдың № 11 техниктиг училищези 1984—1985 өөредилге чылында дараазында мергежилдериниң бедик билиглиг ажылчыныарын өөредип, белеткээрибиле сургуулдар хүлээп алырын чарлап турар:

1. **Универсал-токарьлар.**
2. **Фрезеровщиктер.**
3. **Эптелге-механика слесарьлары.**
4. **Аппаратура эптекчилери.**
5. **Аппаратуралар эптээр слесарьлар.**
6. **Аппаратуралар эдикчилери.**
7. **Радиожудулганың болгаш көдээ телефон харылзаазының абонент-шугум тургузугларының электромонтёрлары (4—5 разрядтың).**
8. **2-ги чергениң телеграфистери.**
9. **2-ги чергениң телефонистери.**

Училищеге 10 класс дооскан кижилерни хүлээп алыр. Өөредилгениң хуусаазы — 1 чыл.

Сургуулдарга айда 93 рубль стипендия бээр. Будүрүлге практиказының үезинде хандырылганың өске-даа хевирлери-биле айда бүгү сургуулдарга ажылдап алганы ажыдып тывар болгаш көргүзер ужуруг.

Балыкка арыг суг херек, сугларны камгалап каактаар бис. Арга-арыгда, хову-шөлде, дагдашта язы-бүрү үнелиг дириг амытаннар бар, ынчангаш арга-арыыбысты камгалап каактаар бис.

Балыкка — суг, кушка — агаар, аң-меңге — арга-арыг, хову-шөл, даглар херек. А кижиге Төрээн чурт херек. Ынчангаш бойдусту камгалаары дээрге-ле Төрээн чурттуң карак огу дег камгалап каактаары-дыр.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

АГААР

Республикага шокар булуттаар, чамдык черлерге биче чаъстаар. Мурнуу-барыын үүктен хаттың күүжү секундада 9—14 метр. Дүне агаарның температуразы 5—10, хүндүс 19—24, градус чылыг болур.

Автооруктарга кестүрү эки, биче чаъстаар.

Кызылга чуга булуттаар, чагбас. Дүне агаарның температуразы 8—10, хүндүс 21—23 градус чылыыр.

КИНО

ИЮНЬ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Магия чёрная и белая» 10.00, «Танцор диско» 11.30, 14.20, 17.00, 19.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мультсборник» 9.30, 14.30, «Янку Жиану-гайдук» 10.50, 12.40, «Оборотень Том» 16.10, 18.00, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Киносборник» 10.00, «Руслан и Людмила» 12.30, «Сеснлия» 15.00, 17.40, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хан Аспарух» 14.30, 17.20, 20.10 шактарда.

«ЧАЙГЫ» кинотеатр: «Трюкач» 14.30, 17.00, 19.30 шактарда.

КРАСНОЯРСКИНИҢ ПОЛИТЕХНИКТИГ ИНСТИТУДУНУҢ ҚЫЗЫЛДА ФИЛИАЛЫ

хүндүскү, кежээки болгаш бот-өөредилге салбырларының 1-ги курстарынга студентилер хүлээп алырын чарлап турар.

Автотранспорт факультеди: мергежили «Автомобильдер болгаш автомобиль ажылагыйы».

Тудуг факультеди: мергежили «Үлетпүр болгаш хамааты тудуглар».

Өөредилгениң кежээки салбыры: мергежили «Автомобильдер болгаш автомобиль ажыл-агыйы».

Бот-өөредилге салбыры: мергежилдери — «Автомобильдер болгаш автомобиль ажылагыйы», «Үлетпүр болгаш хамааты тудуглар».

Билдириишкиннерни хүлээп алыр болгаш киреринiң шылгалдаларын чорударының хуусаалары:

хүндүскү салбырга—билдириишкиннерни июнь 20-ден июль 31-ге чедир хүлээп алыр; киреринiң шылгалдалары августуң 1-ден 20-ге чедер, институтуң книр саналгы—августуң 21-ден 25-ке чедер.

Кежээки өөредилгеге — билдириишкиннерни августуң 20-ден 31-ге чедир хүлээп алыр; киреринiң шылгалдалары сентябрь 1-ден 10-га чедер.

Бот-өөредилгеге — билдириишкиннерни июнь 20-ден августуң 31-ге чедир хүлээп алыр; киреринiң шылгалдалары — сентябрь 1-ден 10-га чедер.

Институтка кирер кижилерниң дужаар шылгалдалары: физикага (аас-биле), математикага (аас-биле болгаш бижимел-биле), орус дылга болгаш литературага (сочинение бижинр).

Ортумак школаны доозарда алдын медаль-биле шаңналтканнар азы ортумак өөредилге черин шылгаралдың диплому-биле доосканнар эртемнериниң бирээзинге — физикага (аас-биле) киреринiң шылгалдазын дужаар. Ол эртемге киреринiң шылгалдазын «тергини эки» демдекке дужаагаи болза, оларны оон ыңай киреринiң шылгалдаларын дужаарындан хостаар, ынчаарга «эки» азы «ортумак» демдектерни алган болза, арткан бүгү чогуур эртемнерге шылгалда дужаар апаар.

Институтка кирип турарларның конкурстуг шилилгезин киреринiң шылгалдаларынга алган демдектериниң балдарының ниити санын болгаш ортумак билиг дугайында документиде айтыкан бүгү эртемнерге алганы ортумак арифметиктиг демдектерни барымдаалап шинтиирлээр.

Сөөлгү ажылдап турган черивден, будүрүлге черинiң удуртукчузунуң, партия организациязының секретарының болгаш профзвилел организациязының даргазының, а ол ышкаш ниити билиг школазын доосканнар болза, школа директорунуң, класс удуртукчузунуң болгаш комсомол организациязының секретарының шынзыдып, ат салганы харакгеристика-сүмени кошкан (ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниден халашкан кижилериңг шериг кезектериниден берген характеристика-сүмезин албан эвес) хүлээп алырының дугайында шилип алганы факультетти болгаш мергежилин айыткан билдириишкинни институтуң ректорунуң адынга чорудар; ортумак тускай өөредилге черин доозуп турарлар болза, дипломну (демдектерни уштa бижинр); алды фото-чурукту (хемчээли 3X4 см., бөрт чок); күш-ажыл дептериден ушта бижилгени; эмчи шынзылгазын (№ 286 майыктың) билдириишкинге кожар.

Паспортту болгаш шериг биледи боду көргүзер.

Документилерлиг билдириишкинни чорудар адреси: 667001, Кызыл хоорай, Тыва АССР, Рабочая кудумчу, бажың № 4.

Редакциянның адреси: 667000, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3. Телефоннары: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-25-54, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретарьттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Чагыг № 1987.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы. Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1; ТС—00792.